

Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv

The significance of the residential yard for sustainable urban development from the children's perspective

Patricia Barna

Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv

The significance of the residential yard for sustainable urban development from the children's perspective

Patricia Barna

Handledare: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Stefan Lindberg, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur för landskapsingenjörer

Kurskod: EX0793

Program: Landskapsingenjörsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Omslagsbild: Patricia Barna

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: hållbar stadsutveckling, bostadsgård, barn, bostadsnära utemiljö, förtätning, grönska, växtlighet, grannskap, lek, lekmiljö

Förord

Jag är student på landskapsingenjörsprogrammet på Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, i Alnarp, och skriver nu mitt avslutande examensarbete i landskapsarkitektur som motsvarar 15 hp. Att jag har fått möjligheten att läsa till landskapsingenjör innebär att en dröm har gått i uppfyllelse, vilket jag är mycket tacksam för. Idag råder det ständiga debatter om den urbaniserade och alltmer tätbebyggda staden. Därför anser jag att landskapsingenjör är ett yrke för framtiden och jag som landskapsingenjör har en viktig och betydelsefull uppgift att fullfölja, nämligen att planera för en hållbar stad.

Mitt intresse för en hållbar stadsutveckling har vuxit i samband med studier inom detta ämne under utbildningen. Med anledning av detta skriver jag mitt examensarbete om hållbar stadsutveckling. Eftersom det är ett ämne som har en väldigt omfattande kontext har jag valt att inrikta mig på bostadsgården och dess betydelse för en hållbar stadsutveckling. Faktum är att bostadsgården genomgår en avsevärd förminskning i dagens tätbebyggda samhälle, vilket är orsaken till att bostadsgården bör få en större uppmärksamhet. För att ytterligare avgränsa mig i mitt arbete, har jag valt att fördjupa mig i barnens behov av den bostadsnära utemiljön, då även mitt intresse för barn är stort. Eftersom barnen kan anses som de mest rörelsebegränsade individerna i dagens städer vill jag rikta ett större fokus åt barnen och gynna dem i planeringen för en hållbar stadsutveckling i bostadsgårdens kontext. Mitt examensarbete har därmed rubriken *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*. Jag anser också mitt examensarbete som en förberedelse inför vidare studier inom hållbar stadsutveckling.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Arne Nordius som under arbetets gång har funnits som stöd och bidragit med goda kunskaper samt diskussioner inom ämnet. Jag vill vidare rikta ett stort tack till landskapsarkitekterna Mats Sandberg samt Rolf Efvergren på företaget Larcia AB i Jönköping som har ställt upp på en intervju, gett sitt samtycke till att få använda deras bilder på bostadsgårdar samt därigenom berikat arbetet med värdefull information. Slutligen vill jag tacka mina fantastiska föräldrar som alltid ställer upp för mig!

Trevlig läsning!

Patricia Barna
Alnarp, maj 2018

Sammanfattning

Vi står idag inför markanta samhällsomvandlingar och förtätningen av dagens städer fortskrider i allt snabbare takt. Detta medför konsekvenser som är negativa såväl för stadens invånare som för vår kringliggande miljö. I takt med att invånarantalet expanderar växer också behovet av bostäder och för att kunna svara mot detta behov har bebyggelsen i städerna fått ett tydligt privilegium. Många arkitekter och planläggare anser att det är den täta bebyggelsen som bidrar till en hållbar stad eftersom distanserna reduceras, samtidigt som biltrafiken kan minska och kollektivtrafiken kan få en framstående roll i staden.

Om städerna blir allt tätare riskerar dock grönstrukturen att gå förlorad eftersom utrymmet inte tillåter etableringen av större ytor som kan brukas gemensamt av stadens invånare och låta dem ingå i en interaktion varandra emellan. Flera studier tyder nämligen på att grönskan utgör en betydelsefull komponent i stadsplaneringen, som dessutom bidrar till ett ökat välbefinnande bland den numera täta befolkningen samt ger städerna ett tilltalande estetiskt uttryck. Är förtätningen verkligen lösningen som kan leda till en hållbar stad?

Hur förhåller sig då problematiken angående förtätningen till mitt arbete som handlar om *Bostadsgården och dess betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*? På grund av den kompakta stadstillväxten och det reducerade utrymmet är bostadsgården den plats som bör få en central roll i stadsplaneringen. Den grönstruktur som staden alltså inte kan bemöta, kan istället vara möjlig att etablera på den bostadsnära utemiljön. Med detta faktum i åtanke är det viktigt att belysa och uppmärksamma bostadsgården och dess potential att fungera som ett bidrag till den hållbara stadsutvecklingen.

Utöver de värden som bostadsgården erbjuder som compensation till den täta staden bör dess utformning ske på ett sätt som gynnar barnen och deras behov av den bostadsnära utemiljön. Barn är i dagens koncentrerade samhälle rörelsebegränsade individer. Farorna är många för att låta dem röra sig på egen hand och upptäcka sin omkringliggande miljö. Det ligger i barns natur att vara nyfikna och vilja utforska världen, vilket innebär att bostadsgården är en gynnsam plats för detta behov. I alla tider har leken präglat barnens uppväxt, men då är också en god lekmiljö nödvändig. Detta är ytterligare motiv för att skapa ett ökat intresse för bostadsgården och dess värdefulla betydelse för framförallt barnen, samt för en hållbar stadsutveckling. Genom en litteraturstudie, intervju med landskapsarkitekter på Larcia AB samt platsbesök på fyra bostadsgårdar i Jönköping studerar mitt examensarbete alltså värdet av *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*.

Abstract

Today we are facing significant society transformations and the densification of today's cities is progressing at a faster rate. This entails consequences that are negative for the city's inhabitants as well as for our surrounding environment. As the population is expanding, the need for housing is also growing and in order to respond to this need, urban development has got a clear privilege. Many architects and planners believe that the dense buildings contribute to a sustainable city as the distance is reduced, while car traffic can decrease and public transport can get a prominent role in the city.

If the cities are getting denser, the green structure may be lost because the space does not allow the establishment of larger areas that can be used in common by the city's inhabitants and allow them to enter into an interaction with each other. Several studies indicate that greenery is an important component of urban planning, which also contributes to increase well-being among the now dense population, and also gives the cities an appealing aesthetic expression. Is the densification really the solution that can lead to a sustainable city?

How does the problem of the densification relate to my work that is about *The significance of the residential yard for sustainable urban development from the children's perspective*? Because of the compact city growth and the reduced space, the residential yard is the place that should play a central role in urban planning. The green structure that the city cannot handle can instead be possible to establish on the residential environment. With this fact in mind, it is important to highlight and pay attention to the housing estate and its potential to serve as a contribution to sustainable urban development.

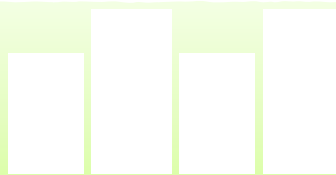
In addition to the values offered by the housing estate as compensation for the dense city, its design should be done in a way that benefits the children and their needs for the residential neighborhood environment. Children are, in today's concentrated society, motion-restricted individuals. The dangers are many to let them move on their own and discover their surrounding environment. It is in the nature of the children to be curious and want to explore the world, which means that the residential yard is a favorable place that can benefit their needs. In all times the playing has characterized the childhood of the children, but then a good play environment is also necessary. Another motivation for creating an increased interest in the housing estate and its valuable importance for the children, and for sustainable urban development. Through a literature study, interview with landscape architects at Larcia AB and a visit of four residential yards in Jönköping, my project studies *The significance of the residential yard for sustainable urban development from the children's perspective*.

Innehållsförteckning

Förord	I
Sammanfattning	II
Abstract	III
1. Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte/mål	2
1.3 Frågeställningar	3
1.4 Avgränsning	3
1.5 Begreppsförklaringar	4
2. Metod och material	4
2.1 Metod	4
2.1.1 Litteraturstudie	4
2.1.2 Intervju	5
2.1.3 Platsbesök	5
2.2 Material	5
2.2.1 Tryckt material	6
2.2.2 Elektroniska publikationer	6
3. Litteraturstudie	7
3.1 Förtätningen	7
3.1.1 Förtätningens påverkan på dagens stadsplanering	7
3.1.2 Förtätning - en positiv eller negativ trend inom stadsplaneringen	8
3.2 Bostadsgården	9
3.2.1 Bostadsgårdens förändring sedan tidigt 1900-tal	10
3.2.2 Vad karakteriserar en "bra" bostadsgård?	10
3.2.3 Bostadsgården - ett privat eller offentligt rum?	13
3.2.4 Sambandet mellan bostadsgårdens kvantitet och kvalitet	15
3.3 Barnperspektivet	17
3.3.1 Leken - en instinktiv pedagogik	17
3.3.2 Barnens lekmöjligheter i relation till utrymmet på bostadsgården	18
4. Intervju	19

5. Platsbesök	23
5.1 Bostadsgård 1 - Munksjöstaden	24
5.2 Bostadsgård 2 - Östra Kajen	30
5.3 Bostadsgård 3 - Yasuragi	35
5.4 Bostadsgård 4 - 50-talsgård	39
6. Analys & Diskussion	43
6.1 Bostadsgårdens betydelse för de boende	43
6.2 Bostadsgårdens betydelse för barnens lek	44
6.3 Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling	46
6.4 Material- och metoddiskussion	47
7. Referenser	48
7.1 Publicerat material	48
7.2 Opublicerat material	50
8. Bilagor	51
8.1 Bilaga 1	51
8.2 Bilaga 2	52

1. Inledning

Att städerna under relativt kort tid har genomgått en väsentlig förändring är omtalat. I takt med den kontinuerligt pågående urbaniseringen och behovet av nya bostäder minskar bostadsgårdens storlek, vilket i sin tur resulterar i att den bostadsnära naturen riskerar att gå förlorad. Samtidigt som bostadsgårdens storlek därmed minskar blir också dess kvalitet minimal. För att kompensera reduktionen av den betydelsefulla bostadsgården är det viktigt att upplysa värdet av den bostadsnära utemiljön. Förtätningsidealet i dagens städer innebär vidare att barn inte ges samma möjligheter att röra sig obehindrat i staden. Mitt intresse för barn är stort och därför studeras i detta arbete *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*.

1.1 Bakgrund

Att vi lever i en globaliserad värld med kontinuerligt pågående urbanisering är ett faktum. För att tillgodose den ökade befolkningmängden med tak över huvudet sker det en tillväxt av städerna samtidigt som bostadsmarknaden expanderar. Till följd av denna omständighet upplevs städerna ofta som byggarbetsplatser under en lång tidsperiod, vilket alltså är resultatet av städernas ständiga expansion. I samband med de alltmer tätbebyggda städerna ges därmed mindre utrymme till att bevara gamla och upprätta nya bostadsgårdar med fokus på att tillfredsställa de boende. Om bebyggelsen även i fortsättningen pågår i samma takt blir följden att den bostadsnära naturen riskerar att försvinna. Den rådande omständigheten är en indikation på hur viktigt det är att uppmärksamma bostadsgården och dess betydelse för en hållbar stadsutveckling.

Parallellt med den fortgående urbaniseringen ställs vi inför flertalet frågeställningar. Vad kan vi göra för att bostadsgården även fortsättningsvis ska förbli en värdefull komponent i dagens stadsplanering? Hur kan vi agera för att minimera risken för en fortsatt förminskning av bostadsgårdar i framtidens städer? På vilket sätt kan bostadsgården återigen få en framträdande roll i dagens stadsplanering? Sådana frågeställningar kommer med stor sannolikhet bli allmänt vanliga i framtidens samhälle. Genom att redan i ett tidigt skede uppmärksamma dessa och snarlika problemformuleringar ökar möjligheten att bostadsgården intar samma grundläggande särställning i samhället som tidigare.

”Hållbar utveckling” är ett relativt nytt koncept som introducerades året 1980 (Hilding-Rydevik 2005, I: Frank (red.), s. 68). Trots sin unga ålder är ”hållbar utveckling” idag ett centralt begrepp. Den stora förflyttningen av människor från den betryggande landsbygden till den i viss mån otrygga staden fick sitt genombrott

redan under första delen av 1800-talet och pågick under en lång tidsperiod (Ahlberger 2003, s. 17). I boken *Spelet om staden* under kapitlet *Vi behöver en ny stadsbyggnadsmodell!* (Rådberg 2005, I: Frank (red.), s. 117) skriver arkitekten och professorn Johan Rådberg att det främst finns två olika möjligheter att bygga för en hållbar stad; ”Den kompakta staden” och ”Den gröna staden”. Vidare beskriver han att ytterligare en möjlighet att bygga för en hållbar stad är att städerna ska innefatta en variation med hänsyn till bebyggda områden.

”Inte för tätt, men inte heller för glest, utan en blandning av hustyper och en struktur som påminner om den gamla småstadens.”

(Rådberg 2005, I: Frank (red.), s. 117)

För ett antal år sedan hade barnen i städerna större rörelsefrihet än vad de har i dagens tätbebyggda städer. I rapporten *Tillhörighet och främlingskap: En förorts arkitektur i de boendes meningssammanhang* (1996, s. 47) skriver Ann Skantze att barn föredrar att genom ett successivt uppträdande röra sig inom ett mer vidsträckt område, längre bort från den trygga bostaden. Som bekant är barn nyfikna individer och tycker om att röra sig på okänd mark. Detta är i dagens samhälle inte alltid möjligt på grund av förtätningen av de växande städerna. Om byggnationerna fortsätter i samma takt som idag är risken stor att bostadsgården och den bostadsnära naturen kommer att försummas och konsekvenserna kan bli stora. I denna uppsats ska därför bostadsgårdens betydelse för barnen och den hållbara stadsutvecklingen uppmärksammas samt ge upplysning om varför bostadsgården bör vara av större intresse i stadsplaneringssammanhang.

1.2 Syfte/mål

Syftet med examensarbetet är att få en större förståelse om och uppmärksamma *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*. Arbetet ska också upplysa de viktiga komponenter som utgör den tillfredsställande bostadsgården. Jag ska genom examensarbetet även erhålla lärdom om hur jag som landskapsingenjör kan arbeta för att skapa en bostadsgård med kvaliteter som tillgodoser barnens behov av att kunna röra sig obehindrat i den bostadsnära utemiljön.

Målet med examensarbetet är att med hjälp av en inledande litteraturstudie, en efterföljande intervju med två landskapsarkitekter på Larcia AB samt ett utfört platsbesök kunna sammanställa information om *Bostadsgården och dess betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*. Slutligen ska all insamlad data leda till att mina tre frågeställningar ska kunna besvaras på ett utförligt vis.

1.3 Frågeställningar

- På vilket sätt har bostadsgården en betydelsefull roll för en hållbar stadsutveckling?
- Vilka kvaliteter förekommer på bostadsgårdar idag och vilka kvaliteter bör tillkomma för att tillgodose barnens behov av bostadsnära utemiljö?
- På vilket sätt arbetar Jönköping för att bostadsgården ska vara en tillfredsställande miljö och ett bidrag till en hållbar stadsutveckling?

1.4 Avgränsning

Hållbar stadsutveckling är ett omfattande ämne som har fått ett stort fokus i dagens samhälle och för att beröra alla de komponenter som begreppet inkluderar skulle mer tid behövas till förfogande. För att hålla arbetet inom rimliga gränser för dess omfattning är det därför viktigt att det sker minst en avgränsning. Med anledning av den korta tid som erhålls förekommer det tre olika avgränsningar; en *funktionell*, en *åldersmässig* samt en *geografisk* avgränsning.

Funktionell avgränsning

Den funktionella avgränsningen kommer att ske genom att endast bostadsgården och dess betydelse för en hållbar stadsutveckling ska analyseras och studeras. Parker och ytterligare grönområden i städerna är naturligtvis avgörande för den hållbara stadsutvecklingen, men sådana komponenter kommer inte att studeras. Bostadsgården är också en viktig komponent i dagens stadsplanering, men riskerar att försvinna och utgöra en minimal del i framtidens städer. Därför har jag valt att studera bostadsgården och upplysa dess faktiska värde för en god framtida stadsplanering.

Åldersmässig avgränsning

Vidare görs i detta arbete även en åldersmässig avgränsning. Med detta menas att endast barnens behov av bostadsgården undersöks. Barnen bedömer jag är de mest rörelsebegränsade individer i dagens täta städer, vilket är orsaken till att arbetet kommer att fokusera på barnen och deras behov av den bostadsnära naturen.

Geografisk avgränsning

Slutligen kommer det också ske en geografisk avgränsning i mitt arbete genom att endast studera bostadsgårdar i Jönköping. Det kommer att ske en undersökning av stadens arbetssätt idag och på vilket sätt framtidens arbete kan ske i staden för att främja bostadsgården och bidra till att den bostadsnära utemiljön ska få en ökad betydelse som kompletterande element till bebyggelsen.

1.5 Begreppsförklaringar

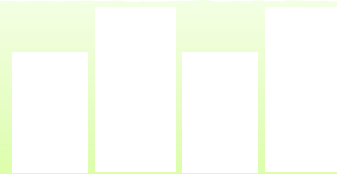
Bostadsgård

I detta sammanhang syftar begreppet bostadsgård till den gemensamma utemiljö som ligger i närmast anslutning till flerfamiljshus i staden.

Barn

I detta arbete studeras barn i de yngre åldrarna, alltså från förskola upp till och med mellanstadiet. Personer i tonåren anses i viss bemärkelse också vara barn, men de betraktas i denna uppsats inte som rörelsebegränsade.

2. Metod och material

Här nedan beskrivs först vilken metod jag har tillämpat för att komma fram till mitt slutresultat samt det material som använts för att uppnå målsättningen och syftet med mitt examensarbete.

2.1 Metod

I mitt examensarbete har jag tillämpat tre olika metoder för att besvara frågeställningarna. Inledningsvis har en litteraturstudie gjorts, alltså att jag utfört en vetenskaplig undersökning inom det rådande ämnet som jag skriver om i uppsatsen. Sedan har jag även intervjuat landskapsarkitekter på ett privat ägt företag i Jönköping som är verksamma inom landskaps- och markplanering. Slutligen har jag även utfört platsbesök på tre olika bostadsgårdar i Jönköping.

2.1.1 Litteraturstudie

I min litteraturstudie har jag kritiskt undersökt och analyserat den facklitteratur som redan finns inom ämnet hållbar stadsutveckling. Eftersom rubriken lyder *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv* har det gjorts en systematisk indelning av detta ämne i tre olika huvudrubriker, även för att underlätta orienteringen i den skrivna texten. Denna uppdelningen har gjorts enligt följande; *Förtätning*, *Bostadsgården* samt *Barnperspektivet*. Anledningen till denna indelning är att på ett enklare sätt kunna komma fram till uppsatsens slutprodukt och slutligen svara på frågeställningarna. Under den första huvudrubriken *Förtätning* beskrivs hur staden har påverkats av den rådande förtätningen

och vilket inflytande den allt tätare staden har på dagens stadsplanering. Vidare beskrivs under rubriken *Bostadsgården* hur den för de boende i flerbostadshus viktiga bostadsgården påverkas av den täta bebyggelsen i dagens städer. Under tredje rubriken *Barnperspektivet* fördjupar jag mig i barnen och deras behov av den bostadsnära utemiljön. Med hjälp av denna information kan jag slutligen, tillsammans med intervjuerna samt platsbesöken, sammanfatta och komma fram till olika slutsatser om ämnet som uppsatsen behandlar.

2.1.2 Intervju

Som ett bidrag till min studie om *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv* har jag även utfört en intervju med landskapsarkitekter på företaget Larcia AB i Jönköping, där jag även arbetar samt har utfört min praktik, ett företag som är verksamt inom landskaps- och markplaneringsarbeten. Det är av stor betydelse för mitt ämne att även höra hur landskapsarkitekter som är praktiskt verksamma arbetar med gestaltningen av de bostadsgårdar som jag valt att besöka. Ibland är det nämligen av grundläggande karaktär att låta de yrkesverksamma göra sina röster hörda eftersom praktikens villkor inte alltid stämmer överens med den teoretiska. Därför är det en viktig och betydelsefull insats landskapsarkitekterna på Larcia gör för mitt arbete, genom att besvara några intervjufrågor.

2.1.3 Platsbesök

För att ytterligare komplettera min uppsats och göra den fullständig har jag valt att genomföra platsbesök på fyra olika bostadsgårdar i Jönköping. Valet av bostadsgård har sett ut på följande sätt; en bostadsgård som är ett mindre bra exempel, en bostadsgård som är ett mellanting, en bostadsgård som kan förestå som gott exempel angående utformningen av bostadsgården, samt även en äldre bostadsgård. Genom att besöka sådana bostadsgårdar får jag, utöver den vetenskapligt grundade informationen, en inblick i hur bostadsgårdar som etablerats i Jönköping kan se ut. På så sätt kan sedan en jämförelse mellan teori samt praktik göras, vilket slutligen kan leda fram till ett gott slutresultat och diskussion samt vidare forskning inom ämnet.

2.2 Material

Det material som använts i mitt arbete är både tryckta böcker som lånats på SLU:s bibliotek i Alnarp och elektroniska publikationer som hittats på internet. Här nedan beskrivs samt exemplifieras sådant material som har lagts mest fokus på för att kunna svara godtyckligt på frågeställningarna.

2.2.1 Tryckt material

De böcker som jag ansåg beskriver mitt studerade ämne på ett sätt som bidrar till ett kvalitativt arbete är följande: *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995), skriven av Bengt Persson och Agneta Persson, *Bra Bostadsgårdar - här vill vi bo!* (2000), skriven av Kerstin Torseke Hulthén samt *Spelet om staden* (2005) skriven av flera skribenter, men utgiven av Formas och redaktören är Gun Frank. Naturligtvis har även andra böcker varit till stor hjälp i mitt arbete.

2.2.2 Elektroniska publikationer

Eva Kristensson har skrivit flera olika arbeten, varav de flesta utav dessa berör bostadsgården samt barnen. Ett flertal utav hennes uppsatser har getts ut som tryckta böcker, men går även att få i elektroniska upplagor. Ett arbete av Eva Kristensson som jag fått god information ifrån är *Bostadsgården - vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt* (2007), varav dessa fyra komponenter har varit av väsentlig betydelse i mitt arbete. Hennes arbete *Rymlighetens betydelse - En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* har också bidragit med användbar information. Ytterligare utgångspunkt för mitt arbete har varit landskapsarkitekten Anders Jönssons uttalanden om en ”bra” bostadsgård. Hans åsikter har jag funnit i tidskriften *Bulletinen, Movium, Den nya bostadsgården* (Olsson Lieberg 2007). Utöver dessa referenser har jag självklart använt mig utav andra elektroniska publikationer som stöd för den funna informationen.

3. Litteraturstudie

I detta kapitel beskrivs olika definitioner av bostadsgården samt vilka kvaliteter som finns och vilka kvaliteter som bör tillkomma för att skapa en bostadsgård som uppfyller villkoren för en hållbar stadsutveckling. Vidare framställs också en definition av en god bostadsgård med kvaliteter som gynnar barnen samt deras behov i den bostadsnära utemiljön.

3.1 Förtätningen

För mer än tvåhundra år sedan var merparten av Sveriges invånare bosatta på landsbygden. Det var först under slutet av 1800-talet som städernas befolkning började expandera och denna utveckling pågick till mitten av 1900-talet, då städernas befolkning blev större än landsbygdens. Detta innebär att befolkningstätheten i varje enskild stad genomgick en markant ökning i förhållande till stadens yta. För att bemöta den påtagliga expansionen av städernas invånarantal uppkom istället flera nya städer (Ahlberger 2003, ss. 17-18, 54).

3.1.1 Förtätningens påverkan på dagens stadsplanering

I rapporten *Rätt tätt: En idéskrift om förtätning av städer och orter* (Boverket 2016, s. 7) beskrivs att städerna genomgår en intensiv förändring från en gles till en alltmer tätbebyggd stad. Behovet av bostäder ökar i takt med den växande befolkningen, vilket innebär att det måste byggas fler bostäder. En ny trend i stadsbyggandet är också att de nybyggda husen växer på höjden. Orsaken är främst att på ett rationellt sätt exploatera det utrymme som kan användas till bebyggelse. Konsekvenserna av en sådan strategi är att bostadsgården genomgår en avsevärd förminskning, vilket resulterar i att den bostadsnära naturen riskerar att gå förlorad i ett långsiktigt perspektiv. Ytterligare en följd av att bebyggelsen ofta sker på höjden är att sikten för de intilliggande husen döljs, vilket också leder till att solinstrålningen på innergården blir minimal. Prioriteringen är oftast tät bebyggelse istället för att gynna och etablera större och rymligare bostadsgårdar (Boverket 2016, s. 7).

Orsaken till att bostadsgården alltså krymper i takt med bebyggelsen är förtätningen av dagens städer. Det bör dock finnas en anledning till varför dagens städer växer inåt och blir allt tätare. I boken *Spelet om staden* under kapitlet *Glest eller tätt - inget givet val* (Bengs 2005, I: Frank (red.), ss. 102-103) skriver seniorforskaren och professorn Christer Bengs att strategin om den täta staden kan vara till förmån för dess långsiktiga progressivitet. Anledningen till att städerna inte växer storleksmässigt är framförallt det rationella nyttjandet av marken. För att inte förstöra en för

stor del av det omkringliggande landskapet är strategin att istället låta städerna växa inåt. Oberoende av den kompakta stadstillväxten finns också en del argument som tyder på att en tätare stadsplanering är positiv i förhållande till en gles stadsplanering. Genom att planera för en tät stad kan biltrafiken minska, vilket resulterar i en reducering av en negativ miljöförstörelse. För att kompensera den reducerade bilismen kan istället kollektivtrafiken utgöra en ökad roll i det tätbebyggda samhället (Bengs 2005, I: Frank (red.), ss. 102-103). En gemensam nämnare för de positiva effekterna är att distanserna i staden reduceras och det blir lättare att ta sig fram mellan olika punkter även utan bil (Boverket 2013 s. 14). Mycket talar alltså för att ett tätt stadsbyggande är positivt och gynnar dessutom stadens hållbara utveckling (Boverket 2016, s. 7). I rapporten *Förtätning av städer: Trender och utmaningar* (2015, s. 6), utfärdad av Sveriges Kommuner och Landsting, medger skribenterna att stadens grundläggande uppbyggnad kan rationaliseras på ett sätt som gynnar både invånarnas interaktion samt centraliseringen av näringslivet (Sveriges Kommuner och Landsting 2015, s. 6).

3.1.2 Förtätning - en positiv eller negativ trend inom stadsplaneringen

Innan senaste sekelskiftet var den största delen av befolkningen bosatta på landsbygden. Dagens situation ser dock annorlunda ut. Statistik tyder på att den största delen av befolkningen idag bor i städer och storstadsregioner (Statistiska Centralbyrån 2015). En svår uppgift i dagens samhälle är därför att skapa en god stadsmiljö som stimulerar alla stadens invånare samtidigt som det planeras för alternativa strategier som är gynnsamma för den hotade miljön. Det är följaktligen mycket som måste samspela för att visionen om en bra stad ska kunna förverkligas. Hänsyn bör således riktas åt vår omgivande miljö samtidigt som städerna ska vara en tillfredsställande plats för dess befolkning. På samma sätt är det viktigt att planera städerna med hållbarhetsbegreppet i åtanke (Sveriges Kommuner och Landsting 2015).

I samband med att städerna förtätas sker en mängd olika förändringar i staden. En uppenbar förändring som sker är att stadens ljudnivåer ökar, vilket inte endast medför negativa konsekvenser. Denna fakta ger docenten i arkitektur samt den akustiska designern på Tyréns AB, Björn Hellström, upplysning om i Boverkets rapport *Rätt tätt: En idéskrift om förtätning av städer och orter* (2016, s. 24). Han menar vidare att ljudet är en viktig komponent för att stadens arkitektur ska bilda en enhet. Det ska nämligen ske en interaktion mellan de olika ljudnivåerna i staden samt byggnadskonsten. Björn Hellström menar alltså att ljudet ska ge stöd åt det uttryck som eftersträvas, vilket alltså är möjligt att åstadkomma genom att se stadens ljudnivåer som en fördelaktig resurs, snarare än att betrakta det som något ogynnsamt för stadens invånare. Ett gott exempel på hur man kan arbeta med ljudet i staden är att införa gröna husfasader samt att anlägga fler sedumtak. På detta sätt kan ljudnivåerna reduceras på ett naturligt vis (Boverket 2016, s. 24).

I boken *Spelet om staden* under kapitlet *Grönskan spelas bort* (Florgård 2005, I: Frank (red.), ss. 128-129) skriver professorn i landskapsarkitektur Clas Florgård att grönskan är en avgörande faktor för stadens utstrålning samt för invånarnas välbefinnande. På lång sikt kan den generella förtätningen medföra negativa konsekvenser med avseende på stadens kvaliteter. Grönskan är en mycket viktig del i dagens stadsplanering, men eftersom det finns ett alltför stort behov av nya bostäder kan istället bebyggelsen prioriteras framför grönskan. Risken är därför stor att även oexploaterad mark med en etablerad grönska istället blir bebyggd mark. Om förtätningen av dagens städer fortsätter i samma takt som idag finns således risken att staden förlorar sin viktiga grönstruktur (Florgård 2005, I: Frank (red.), ss. 128-129).

Bekant är att växtligheten är en betydelsefull resurs, framförallt i dagens urbaniserade och tätt bebyggda samhälle, och fördelarna med en etablerad grönstruktur i städerna är av väsentlig karaktär. Den täta staden medför också sämre luftkvalitet, vilket är den främsta anledningen till att växtligheten är av stor betydelse i staden. Likaså kan omhändertagandet av dagvatten i städerna ske på ett naturligt sätt om det finns en etablerad växtlighet i staden. För städernas invånare är parker och övriga grönområden en grundläggande naturtillgång för återhämtning och rekreation. På samma gång bidrar grönstrukturen till ett väl fungerande ekosystem i städerna (ibid). Clas Florgård konstaterar att floran är av likvärdig betydelse för staden som dess bebyggelse, vilket han yttrar sig om genom att skriva:

”Stadsgönskan är lika viktig som husen, torgen, vägarna, monumentalbyggnaderna, och tillhör stadens landmärken. Den tillfredsställer människans behov av åldrig natur tillsammans med modern kultur.”

(Florgård 2005, I: Frank (red.), s. 135)

Att växtligheten är av betydelsefull karaktär i staden är självklart, men ett oroande tillstånd är att planerarna endast tillkännager grönstrukturens betydenhet för stadens invånare istället för att också införa mer grönska i dagens städer. Eftersom det ofta ges företräde åt bebyggelsen kan städerna utvecklas till att bli avvisande och otrivsamma. För att knyta an till ovan nämnda citat som Clas Florgård skriver uppmanas samhället att planera dagens och framtidens städer med grönskan i åtanke. Detta för att förtätningen av städerna inte ska ses enbart som negativt, utan för att den täta bebyggelsen också ska få en positiv bemärkelse (Florgård 2005, I: Frank (red.), ss. 134-135).

3.2 Bostadsgården

I alla tider har det funnits någon form av utemiljö i nära anslutning till den egna bostaden. Det finns dock tydliga skillnader mellan dåtidens och dagens bostadsgårdar angående såväl storlek som estetik samt funktionalitet. I takt med den fortgående urbaniseringen och förtätningen av dagens städer genomgår den viktiga bostadsgården en tydligt märkbar förminskning, vilket innebär att det är viktigt att upplysa värdet av bostadsgården och dess betydelse för den urbana staden.

3.2.1 Bostadsgårdens förändring sedan tidigt 1900-tal

Bostadsgården har genomgått en stor förändring under de senaste decennierna. I boken *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995, s. 9) tas frågeställningen om den optimala bostadsgården upp. Författarna Bengt Persson och Agneta Persson menar att det var mellan åren 1930-1959 de mest optimala bostadsgårdarna kunde visas upp. Till skillnad från dagens tätbebyggda och hektiska samhälle utstrålade den tidens människor en stillhet som också överfördes till den dåtida arkitekturen, vilket är den grundläggande anledningen till att resultaten blev bra (Persson & Persson 1995, s. 9). Syftet med dåtidens bostadsgårdar var att skapa en bostadsnära utemiljö till fördel för de boende i städerna. Under den tiden ansågs bostadsgården vara en ”halvprivat” utemiljö och bidra till en särskild samhörighet de boende emellan (Reiter 2007 (red.), s. 2).

Fram mot mitten av 1950-talet var idealet för bostadsgården avvikande från dagens synsätt. Den tidens norm var nämligen att främst ta hänsyn till de funktionsmässiga aspekterna när bostadsgårdarna upprättades. Nu blev det allt vanligare att skapa olika rum på bostadsgården, vilka i sin tur skulle sammanlänkas och bilda en enhet. Denna norm har vidare satt sin prägel på dagens landskapsarkitektur (Persson & Persson 1995, s. 43). Utöver de olika rumsliga variationerna utgjorde det gröna gräset en betydelsefull roll på bostadsgården. Utmed byggnaderna fanns oftast något hårt material, men den största delen utav gården skulle utgöras av en vidsträckt gräsyta. Att dominerande del av gården skulle vara grön innebar också att den utstrålade en lugn och stillsam miljö där man kunde trivas (Persson & Persson 1995, s. 75).

Den främsta beståndsdelen som skapade dåtidens optimala bostadsgårdar var naturligtvis växtligheten, den som utgjorde grunden för bostadsgårdens egenartade uttryck. Genom en etablerad växtlighet skulle man skilja den bostadsnära utemiljön från den omkringliggande stadsmiljön. Viktigt var att etablera träd och buskar för att skapa en stämningsfull karaktär på bostadsgården. Som kontrast till träd- och buskplanteringarna planterades även olika perenner på gården för att sätta en välorganiserad prägel på bostadsgården samt för att den skulle utstråla en säregen karaktär (Persson & Persson 1995, ss. 59-64).

3.2.2 Vad karakteriserar en ”bra” bostadsgård?

I tidskriften *Bulletinen, Movium Den nya bostadsgården* (Olsson Lieberg 2007 (red.), s. 4) beskriver landskapsarkitekten Anders Jönsson att det finns tre olika krav för att en bostadsgård ska kunna kallas för bostadsgård, nämligen *avgränsning*, *tillgänglighet* samt *användbarhet*.

Avgränsning

Tanken är att bostadsgården ska kunna upplevas som ett slutet uterum mot omgivningen. För att uppnå detta krav bör bostadsgården avgränsas från den

omkringliggande miljön. Bostadsgården ska hållas inom rimlig storlek för att bevara den rumsliga känslan som då uppstår.

Tillgänglighet

Det är viktigt att i första hand låta de boende ta plats på bostadsgården genom att det bör förekomma direkta utgångar till gården från byggnaderna. Bostadsgården är framförallt upprättad för att gynna och tillfredsställa de boende och med anledning av detta ska den alltså främst upplevas som privat utrymme.

Användbarhet

Slutligen ska bostadsgården utstråla en känsla av trygghet där barn ges en stor rörelsefrihet. Här betonar Anders Jönsson ordet privat, att bostadsgården ska upplevas som ett privat uterum och vara en del utav den egna bostaden.

De ovan nämnda faktorerna bör alltså finnas för att en bostadsgård ska kunna kallas för bostadsgård enligt Anders Jönsson (Olsson Lieberg 2007, s. 4). För att bostadsgården sedan ska utgöra en väletablerad bostadsgård som tillfredsställer de boende i området hävdar Jönsson att ytterligare fyra krav bör vara uppfyllda. Dessa krav är nämligen *rum i rummet*, *en samlad*, *fri och öppen yta*, *växter med trädgårdskaraktär* samt *beständighet genom god kvalitet*.

Rum i rummet

Beroende på bostadsgårdens storlek ska olika typer av rum kunna skapas på gården. Det ska ges utrymme åt människans nyfikenhet, att kunna gå från rum till rum och upptäcka nya möjligheter på bostadsgården. Samtidigt ska det finnas en balans mellan rumsligheten på den bostadsnära utemiljön. Bostadsgården ska nämligen erbjuda ytor med såväl känslan av privat uterum som en mer offentlig yta där det finns plats för socialt umgänge de boende emellan.

En samlad, fri och öppen yta

Denna rubrik har ett samband med föregående rubrik. En variation av rumslighet ska skapas för att vidare bjuda in till en varierande aktivitet på bostadsgården. Det ska finnas utrymme för barnens lek samtidigt som det även ska erbjudas en plats där de vuxna kan sätta sig ner, ta en kopp kaffe och umgås med grannarna.

Växter med trädgårdskaraktär

För att skapa en bostadsgård med känslan av privat uterum ska det förekomma växter som finns i den enskilda trädgården, till exempel olika perenner och lökar. Det ska ges möjlighet till egen odling på bostadsgården för att de boende i området själva ska kunna sätta sin individuella prägel på gården.

Beständighet genom god kvalitet

Genom att välja material till bostadsgården med mån om dess kvalitet kan bostadsgården bli mer hållbar. Utöver växtligheten kan olika hårda material fungera som kompletterande element, till exempel det beständiga materialet sten. Trots att

valet av olika material utgör ett exklusivt och beständigt intryck, är lagom ett ord som bör tas med i planeringen.

Ovan nämnda faktorer bör alltså uppnås för att skapa en bostadsgård som lever upp till de boendes förväntningar enligt Anders Jönsson. I samband med de alltmer tätbebyggda städerna och bostadsgårdens förminskade yta uppstår dock en del svårigheter. På grund av de rådande omständigheterna är det inte alltid uppenbart att skapa en bostadsgård som uppfyller alla ovan nämnda krav på samma gång. Till följd av detta kan bostadsgården upplevas som bristfällig och konsekvenserna av den förminskade bostadsgården berör främst barnen och deras behov av en trygg bostadsnära utemiljö.

I samma tidskrift, *Bulletinen*, Movium *Den nya bostadsgården* (Olsson Lieberg 2007, s. 6), framgår vidare att den yta som är avsedd till att vara en gemensam bostadsgård där grannarna kan umgås är av minimal storlek. Resterande utrymme som ska tillgodose en lekmiljö för barnen är likaså minimal, vilket innebär att ett fåtal klassiska lekredskap etableras på platsen. På grund av att ytan som är avsedd för en gemensam bostadsgård är av minimal storlek kan också en del konflikter uppstå bland de boende i närområdet. Anledningen till detta är att bostadsgården då inte kan tillgodose samtliga behov att utföra olika aktiviteter inom den bostadsnära utemiljön (Olsson Lieberg 2007, s. 6).

Utöver de till ytan alltför små bostadsgårdarna har bebyggelse på bjälklag blivit en vanlig företeelse, alltså att innergårdarna är byggda ovanpå ett garage. Detta faktum innebär att överbyggnaden på sådana ytor inte är tillräcklig för att till exempel större träd ska kunna etablera sig på ett bra sätt. Till följd av att allt fler bostadsgårdar numera byggs på bjälklag kan inte alltid den önskade vegetationen etableras på platsen och detta medför i sin tur att bostadsgården förlorar en del av sitt värde. Avsikten med att bygga på bjälklag är främst att en större yta ska lämnas åt bostadsgården. Tanken är god, men denna teori stämmer inte alltid överens med verkligheten (Olsson Lieberg 2007, ss. 6-7).

Bostadsgården är en av de unika platser i staden där människor kan associera sig och sociala möten uppstår (Kristensson 2007, s. 8). I sin bok *Bostadsgården: vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt* (2007, s. 9) beskriver Eva Kristensson ytterligare fyra olika funktioner som hon anser avgör på vilket sätt bostadsgården brukas av de boende i närmiljön. Dessa är *bostadsnära uterum*, *lekmiljö*, *mötesplats* samt *utsikt* (Kristensson 2007, s. 9). Nedan följer en beskrivning om var och en av dessa funktioner på bostadsgården.

Bostadsnära uterum

Eftersom bostadsgården ligger i direkt anslutning till den privata bostaden är tanken att den ska bidra med en avkopplande miljö och syftar till sysselsättningar som främst utförs på privata tomtmarker, oftast tillhörande enfamiljshus. Förslagsvis kan man avnjuta en kopp kaffe på gården, sysselsätta sig med plantering på utsatta platser (om det finns möjlighet till detta), eller bara glädjas åt att spendera tid med familjen

på bostadsgården som är en förlängning utav hemmet. På vilket sätt bostadsgården brukas av de boende beror till stor del på de förutsättningar som gården erbjuder.

Lekmiljö

Bostadsgården används till största del av de familjer som har barn i de yngre åldrarna. Barnen kan med hjälp av sin fantasi göra bostadsgården till en god lekmiljö. Dock har återigen uppbyggnaden av bostadsgården en stor betydelse angående barnens utformning av lekmiljö.

Mötesplats

Bostadsgården fungerar som en betydelsefull plats för en sammankomst mellan de boende och här finns det möjlighet att knyta kontakter grannarna emellan. För boende i flerbostadshus kan det vara en värdefull faktor att vara bekant med grannfolket eftersom det kan bidra till en betryggande känsla. Den bostadsnära utemiljön finns till förfogande om så önskas, men det är de boende som avgör i vilket syfte de ska bruka bostadsgården och ingå en granngemenskap.

Utsikt

Att bostadsgården kan betraktas inifrån hemmet innebär en del krav som gården bör uppfylla för att tillfredsställa de boende. Oavsett om man vill vistas på bostadsgården eller inte fungerar gården också som passage och är väl synlig för respektive boende. Därför är det viktigt att bostadsgården ska innehålla komponenter som även är behaglig att titta på. Bland annat är vegetation en viktig komponent på bostadsgården och som värdesätts högt av de boende.

Enligt Eva Kristensson är dessa paragrafer de som i första hand styr sättet att bruka bostadsgården. Till skillnad från Anders Jönssons mer specificerade beskrivning av olika faktorer som bidrar till en enligt honom "bra" bostadsgård, kan Eva Kristenssons indelning betraktas som en sammanfattning av de tidigare beskrivna komponenterna.

3.2.3 Bostadsgården - ett privat eller offentligt rum?

Utmärkande för en offentlig miljö är att stadens samtliga invånare har kontinuerlig tillgång till sådana platser (Lieberg 1992, s. 100). I sin avhandling förtydligar Mats Lieberg att en plats är offentlig under förutsättning att den är både "tillgänglig" för allmänheten samt en gemensamt brukbar yta. Ordet offentlig har i viss bemärkelse en otydlig betydelse eftersom det är användningen av olika platser i staden som avgör huruvida platsen är offentlig eller inte. Att "offentlig" är ett begrepp som inte har en självklar betydelse beror ytterligare på att det finns platser i staden som är privata, men ändå offentliga. Exempelvis är en privat affär öppen för allmänheten och kan därför betraktas som ett mellanting, alltså varken privat eller offentlig (Lieberg 1992, ss. 97, 99). Hur skulle denna realitet då kunna jämföras med bostadsgården?

Eva Kristensson menar i rapporten *Bostadsgården: vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt* (2007, s. 8) att bostadsgården inte kan anses vara ett privat uterum, men inte heller utgör den en offentlig plats. Anledningen till detta är att bostadsgården är en yta som brukas ömsesidigt av alla de boende i flerbostadshusen. Genom att nyttja den gemensamt brukbara ytan ges ett gynnsamt tillfälle att inleda en bekantskap med den omgivande granngemenskapen. Eftersom bostadsgården således är ett mellanting när man pratar om den som privat eller offentlig plats, blir följden att gården inte alltid kan erbjuda en privat känsla om så önskas. Därför är somliga bostadsgårdar försedda med altaner som tillhör respektive lägenhet. Kombinationen mellan de privata verandorna och de för de boende offentliga bostadsgårdarna kan därför bidra till en högt värderad samt omtyckt bostadsnära atmosfär (Kristensson 2007, s. 8).

Enligt ett planeringsideal ur en modernistisk anda ska en känsla av frihet, en tillgänglighet, eftersträvas, vilket innebär att gränser i samhället anses vara något negativt. Därför ska man i analogi med modernismen ta avstånd från alla typer av gränsdragningar och som alternativ ska olika utrymmen utvecklas. Istället för att limitera utrymmet med gränser i samhället är det önskvärt att arbeta med att skapa avstånd, som har en mer positiv bemärkelse. Friheten ansågs nämligen vara av stor betydelse inom modernismen, framförallt eftersom det i enlighet med deras vision är viktigt att skapa frihet i samhället (Arnstberg & Bergström 2001, s. 72).

Att skapa restriktioner, gränser, i samhället innebär vidare att det uppstår en separation mellan olika individer. Ett alstrande av gränser kan vara både på gott och ont. Ibland kan det anses vara angenämt med gränsbildningar eftersom det kan vara uppskattat att hålla ett avstånd från grannen. Å andra sidan är det också betydelsefullt att befrias från olika gränsdragningar och istället uppleva friheten och den fria rörelsen mellan olika platser. Eftersom begreppet gräns är laddad med en destruktiv genre talar man idag om att skapa distanser i samhället, istället för gränser som alltså kan anses vara en isolering mot medmänniskorna (Arnstberg & Bergström 2001, ss. 71-78).

Som bekant har alla människor ett revir kring sig. Med detta som argument är det trots allt en viktig åtgärd att skapa någon form av gränsdragning mellan individerna. På bostadsgårdar, som varken är privata eller offentliga platser, är det likaså en elementär del i planeringen att skapa någon form av gräns de boende emellan. Anledningen till detta är att de boende ska kunna uppleva sin privata sfär, trots att bostadsgården inte riktigt kan betraktas som privat område. Genom att sedan låta grannen överskrida sitt revir medför att man utökar sina kontakter och att det skapas respekt mellan grannarna (ibid).

Ur boken *Bra bostadsgårdar - här vill vi bo!* (2000, s. 85) skriven av Kerstin Torseke Hulthén framgår att den personliga sfären måste frånges från den gemensamma bostadsgården genom att det bör skapas en tydligt märkbar gräns. Denna gräns ska tydligt markera vilken yta som är privat och endast får överträdas av grannen om tillåtelse ges. Kerstin Torseke Hulthén skriver vidare att oavsett hur fin kontakt grannskapet i området har, sker sällan att grannarna träffas i det privata boendet,

snarare föredras att ingå en gemenskap med grannarna på den kollektiva bostadsgården. Därför kan det vara angenämt att åstadkomma en gränsdragning som på ett märkbart sätt påvisar distinktionen mellan det egna boendet samt den mer offentliga bostadsgården (Torseke Hulthén 2000, s. 85).

Med den egna bostadens närvaro utgör bostadsgården en betydelsefull karaktär för de familjer som lever här. Eftersom den bostadsnära utemiljön som ligger i anslutning till flerfamiljshus således inte tillhör enbart en familj anses denna yta inte som en privat gård, men den är inte heller en offentlig plats. Detta faktum betyder att de boende i området alltså måste ingå ett ömsesidigt förhållande för att skapa en trivsamt atmosfär på bostadsgården.

3.2.4 Sambandet mellan bostadsgårdens kvantitet och kvalitet

Det finns landskapsarkitekter som argumenterar för en större och rymligare bostadsgård eftersom de menar att kvaliteten då kan vara av högsta prioritet medan också en mängd olika aktiviteter kan bedrivas på gården. Likaså finns det även landskapsarkitekter som säger att det är mer gynnsamt med mindre och kompakta bostadsgårdar. En landskapsarkitekt som för ett resonemang om fördelarna med en större och rymligare bostadsgård är Eva Kristensson. I sin avhandling *Rymlighets betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* (2003) har hon utfört en undersökning mellan olika bostadsgårdar och jämfört hur rymligheten påverkar bostadsgårdens användning. Ur denna studie framgår att det är främst rymligheten som avgör på vilket sätt en bostadsgård används av de boende i området. Vilka samt hur många aktiviteter som kan ske parallellt på gården beror på hur stort utrymme som finns till förfogande (Kristensson 2003, s. 423).

Tidigare i uppsatsen nämndes att landskapsarkitekten Anders Jönsson talade om att det bör finnas en tydlig rumsindelning på bostadsgården för att den ska uppfylla kraven för en bra bostadsgård (Olsson Lieberg 2007, s. 4). Likaså skriver Eva Kristensson att de rumsliga distanserna på bostadsgården påvisar ett tydligt samband mellan rymligheten och de potentiella aktiviteterna på bostadsgården (Kristensson 2003, s. 423). Dagens bostadsgårdar saknar dessvärre en tillräckligt stor yta för att flera olika aktiviteter ska kunna bedrivas på gården samtidigt. Konsekvensen av en sådan omständighet blir följaktligen att de boende inte kan ta del av sin bostadsnära utemiljö fysiskt, utan endast uppleva den inifrån bostaden (Olsson Lieberg 2007, ss. 6-7). De tidigare nämnda faktorerna om en "bra" bostadsgård under kapitel 3.2.2 *Vad karakteriserar en "bra" bostadsgård?* är en indikation på att bostadsgården bör vara rymlig för att erbjuda en varierad aktivitet på gården. Att man finner en rymlig bostadsgård är i dagens tätbebyggda samhälle dock inte alltid en självklarhet.

Från början av 1900-talet har bostadsgården genomgått en uppenbar förändring från att vara en relativt trång gård till att bli en mer rymlig gård fram mot mitten av samma sekel. De tidiga bostadsgårdarna, som saknade tillräckligt utrymme, kunde innehålla en liten uppodlad trädgård med funktionen att endast vara en utsmyckning

på gården. När bostadsgården senare kom att förändras och bli en mer rymlig gård kvarstod ändå dess funktion som utsmyckning för de boende (Persson & Persson 1995, s. 43). Eftersom dagens bostadsgårdar har fått en reducerad dimension i det tätbebyggda samhället kan man utifrån detta faktum konstatera att den rådande trenden angående bostadsgårdens storlek återigen avtog.

Ur Eva Kristenssons bok *Bostadsgården - vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt* (2007, s. 7) framgår att de tidigare rymliga bostadsgårdarna hade som syfte att främst bistå med en lekmiljö för barnen. Den bostadsnära utemiljön skulle också bidra till en plats där de vuxna kunde koppla av. Då var det av huvudsaklig betydelse att planera för olika aktiviteter på gården, vilket innebär att ett stort fokus riktades åt bostadsgårdens funktionalitet. För att det skulle vara möjligt att uppnå idealet om en ”bra” bostadsgård riktades en stor uppmärksamhet åt avstånden samt utrymmet på bostadsgården (Kristensson 2007, s. 7). Varje individ har en inbyggd tillämpning av avstånd som omsätts på olika sätt i praktiken (Gehl 2006, s. 67).

Trots att de tidiga bostadsgårdarna som finns bevarade från den tiden är rymliga till utrymmet, saknar de tillräckliga funktioner för att enligt Anders Jönsson kunna kallas för en ”bra” bostadsgård. Funktionerna som dessa gårdar kan erbjuda är endast ett utrymme för fordon att ta sig in på gården, en plats där man kan torka kläder samt en mindre uppodlad trädgård som enbart finns där för att titta på. Bostadsgårdarna kunde inte heller alltid erbjuda någon särskild plats där man kunde sätta sig ner, betrakta bostadsgården samt njuta av dess utstrålning. På motsvarande sätt fanns det inte heller alltid en plats för barnens lek. Bilismen var under den tiden minimal, anledningen till att parkering på gården fick en mer eller mindre obetydlig roll på dåtidens bostadsgårdar. Dock kunde det finnas ett mindre förrådsutrymme till förvaring (Persson & Persson 1995, ss. 44-45).

I motsats till det tidiga idealet om att utrymmet på bostadsgården var avgörande för dess utbud av kvalitet, finns också ett annat förhållningssätt angående bostadsgårdens dimension och uttryck. I boken *Life between buildings - Using Public Space* (2006, s. 69) skriver den danske arkitekten och professorn i stadsplanering Jan Gehl att det inte alltid är utrymmet som är avgörande för kvaliteten inom ett område. Om utrymmet är obegränsat kan platsen istället bidra med en främmande känsla samt en oönskad anonymitet. Detta i jämförelse med ett mer begränsat utrymme som bidrar till en mer gästvänlig samt trevlig plats att vistas på. Då avstånden däremot är nästintill oändliga blir uttrycket väldigt opersonligt, vilket vidare innebär att platsen istället ger ett ogästvänligt samt kyligt intryck (Gehl 2006, s. 69).

3.3 Barnperspektivet

Alla vet vi att barn är nyfikna individer som tycker om att utforska sin omgivning. Den fortgående urbaniseringen och förtätningens principer medför dock begränsade möjligheter för barn att ta sig fram utanför bostaden och detta är också en riskabel företeelse. Bostadsgården är därför den yta som ännu kan anses vara en trygg utemiljö. Med detta i åtanke är det viktigt att bevara den betydelsefulla bostadsgården, framförallt för barnens skull. Leken är en viktig del utav barnens uppväxt och genom leken kan barnen få en större förståelse om den intressanta omgivningen, vilket tydliggörs här nedan. Man ska låta barn få vara barn!

3.3.1 Leken - en instinktiv pedagogik

Märit Jansson och Åsa Klintborg Ahlklo skriver i sin bok *Plats för lek: Svenska lekplatser förr och nu* (2016, s. 96) att den bostadsnära naturen är av mycket värdefull karaktär för barnens lek. Detta framförallt då den fungerar som en expansion av den egna bostaden. Eftersom leken utgör en grundläggande del i barnens uppväxt är de i stort behov av bostadsgården, vilket i sin tur resulterar i att barn är de individer som spenderar mest tid på den utemiljö som ligger i närmast anslutning till den egna bostaden (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016, s. 96).

I boken *Gärten für Kinder* (1993, ss. 13-14) skriver Alex Oberholzer och Lore Lässer också att leken är en del utav barnens livsstil. De nyfikna barnen kan genom leken utforska den intressanta världen runtomkring sig och får kunskap om det verkliga livet (Oberholzer & Lässer 1993, ss. 13-14). Oberoende av vilken tid på dygnet det är genomgår barn en ständig utveckling och upptäcker nya möjligheter, vilket i ett långsiktigt perspektiv leder till att dessa individer får en stabil grund att stå på när de blir äldre. Dessutom kan barnen även förstärka sin personlighet genom att leka och utforska världen samt få en inblick i realiteten (Oberholzer & Lässer 1993, s. 21). Leken vägleder också barnen mot att utveckla en god självkänsla eftersom allt är realiserbart i leken (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016, s. 17).

Att leka är alltså en naturligt förekommande företeelse och instinkt. I en artikel som Movium (2017) har skrivit, "*Leken gör oss till människor*" uppger skribenten att den bostadsnära utemiljön utgör en viktig plats för barnen, speciellt för de allra minsta. Med det egna hemmets närvaro kan barnen finna en betryggande känsla och omedelbart sätter de fart att utforska och upptäcka nya möjligheter samt kan börja utvidga sina gränser (Movium 2017). Eftersom forskning tyder på att leken är en viktig förutsättning för barn att utvecklas såväl fysiskt som psykiskt, är det fördelaktigt att en yta är disponibel för lek. Då barnet känner att en eventuell lekmiljö är limiterad kan istället en känsla av osäkerhet uppstå, vilket medför att barnet drar sig tillbaka och upptäckarlusten avtar. Resultatet av en sådan omständighet blir också att barnet förhindras från fortsatta fysiska samt psykiska framsteg (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016, s. 114).

3.3.2 Barnens lekmöjligheter i relation till utrymmet på bostadsgården

I Boverkets rapport *Utemiljöer för barn och unga: vägledning för planering, utformning och förvaltning av skol- och förskolegårdar* (2014, s. 10) framgår att barn är i behov av en större disponibel yta att röra sig på med anledning av sin stora upptäckarlust. Barnen tycker om att utforska den omkringliggande miljön under förutsättning att det finns utrymme för de att röra sig fritt. I dagens samhälle har barnen dock blivit alltmer rörelsebegränsade till följd av den rådande trenden att förtäta staden och påföljden av en sådan stadsplanering blir att barnens levnadsstandard försämras. I samband med att städerna blir allt tätare blir utrymmet för olika aktiviteter minimalt. Detta leder i sin tur till att det måste ske ett samspel mellan olika verksamheter i staden, och resultatet av detta blir att det inte lämnas en tillräckligt stor friyta för barnen i staden (Boverket 2014, s. 10).

Det finns ett samband mellan hur stor dimension en yta har och barnets nivå av trivsel. Under förutsättning att ytan är av tillräcklig storlek kan barnet på ett tryggande samt självständigt sätt undersöka omgivningen. Därför är det viktigt att åstadkomma utemiljöer som skapar ett intresse bland barnen samt erbjuder en tilltalande lekmiljö (ibid). I dagens samhälle är detta inte en självklarhet eftersom det finns en rad olika begränsningar som medför att barn inte alltid kan röra sig på egen hand i staden. Orsakerna till detta kan vara bland annat att sträckan till skola och grönområden, till exempel parker, ökar. En huvudsaklig fara som väcker stor ovisshet hos de vuxna är framförallt biltrafiken i städerna. Barnens rörelser kan ske oplanerat och därför vill föräldrarna oftast ha uppsyn över de lekande barnen. Det bostadsnära området har länge inneburit en självklar lekmiljö, men idag finns alltför många faror som hindrar en fri lek hos barnen. Det är framförallt de allra minsta barnen som är mest begränsade och kräver ständig uppsyn av föräldrarna (Faskunger 2008, s. 19).

I rapporten *Tillhörighet och främlingskap: En förorts arkitektur i de boendes meningssammanhang* (1996, s. 37) skriver Ann Skantze om en empirisk studie som hon har utfört. Studien gick ut på att besöka barn med varierande ålder i olika skolor i Stockholm. Utifrån ett antal frågeställningar angående deras bostadsområden skulle barnen sedan skriva en kort uppsats om deras upplevelser av den omkringliggande miljön i deras hemtrakter. Utifrån barnens svar på de olika frågorna kunde sedan Ann Skantze göra en summering av deras erfarenheter av det bostadsområde som samtliga av de tillfrågade barnen bor i (Skantze 1996, s. 37).

Ur Ann Skantzes studie om barnens egna upplevelser av den bostadsnära utemiljön framgår framförallt att barnen föredrar att leka i naturlika miljöer. Enligt barnens åsikter finns där oändliga möjligheter till lek samtidigt som de har ett stort utrymme att utforska utefter deras individuella behov. Ytterligare medges att barnen uppskattar om en bostadsgård erbjuder en variation av rumslighet eftersom det väcker deras upptäckarlust samt nyfikenhet till liv (Skantze 1996, ss. 41-42).

4. Intervju

Som ett stöd till min undersökning om *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv* har en intervju utförts. De tillfrågade var två landskapsarkitekter, Mats Sandberg (delägare) samt Rolf Efvergren, på landskaps- och markplaneringsföretaget Larcia AB i Jönköping, där jag också arbetar samt har utfört min praktik. Frågeställningarna som formulerades tog utgångspunkt i den information som framgår ur litteraturstudien. De två landskapsarkitekterna besvarade frågorna genom att diskutera samtliga frågeställningar och på det sättet komma fram till svar som är ett stöd för mitt arbete. Intervjun består av två delar, varav den första delen handlar om landskapsarkitekternas övergripande syn av bostadsgården, medan den andra delen berör deras arbetssätt i gestaltningen av bostadsgårdar.

Båda landskapsarkitekterna medger att de tycker att användbarheten av bostadsgården är av väsentlig karaktär. Mats betonar att bostadsgården inte enbart ska vara en gård som man tittar på och upplever inifrån lägenheten, utan den ska snarare erbjuda en god användbarhet genom en miljö som bjuder in till detta. Han anser vidare att det bland annat ska finnas möjlighet till lek och även odling för de vuxna. Detta, menar Mats, är idealet av en god bostadsmiljö. Rolf instämmer, samtidigt som han tillägger att bostadsgården också ska utgöra en tilltalande visuell bild eftersom man inte alltid har möjlighet att tillbringa tid på sin bostadsgård.

Rolf menar ytterligare att det bör finnas någon form av rumslighet på gården, att man skapar en avskildhet, främst för att man inte ska känna sig utpekad då man vistas på bostadsgården. Mats instämmer och menar att det är viktigt för de boende att uppleva omväxling i utemiljön, vilket också skapar en mer spännande lekmiljö för barnen. En viktig aspekt är även skötseln samt gårdens funktionalitet, menar Rolf. Gårdens brukare innebär också en del begränsningar samt möjligheter, och kan ställa ytterligare krav på utformningen av bostadsgård, påstår Mats.

Båda landskapsarkitekterna menar att byggherren eller beställaren har en del yttranden i samband med bostadsgårdens gestaltning. Oftast finns kravet att det ska finnas en lekmiljö samt även möjlighet till odling. I vissa fall finns det särskilda idéer om hur bostadsgården ska vara gestaltad utseendemässigt och vilken karaktär den ska inneha. Yasuragi är en bostadsgård som beskrivs i nästa kapitel, 5. *Platsbesök*. På den bostadsgården var idén som skulle arbetas utefter i planeringsskedet väldigt tydligt formulerad.

När jag frågade om landskapsarkitekterna anser att bostadsgården är ett privat eller offentligt rum blev både Mats och Rolf en aning fundersamma. Sedan förklarade Mats att han anser att bostadsgården är halvprivat, men det beror förstås på uppbyggnaden av gården. Han menar vidare att om gården är mer kringbyggd och

avgränsad mot omgivningen kan den upplevas som ett privat utrymme. Rolf inflikar med att många bostadsrättsföreningar ofta har som syfte att en bostadsgård ska vara ett privat utrymme för de boende och därför gestaltar man en sluten gård. Vidare menar Rolf att det ur ett idealiskt perspektiv skulle vara uppskattat att skapa en bostadsgård som även, i viss mån, är tillgänglig för allmänheten. Enligt Mats uppfattning är bostadsgården en halvprivat areal, vilket han sedan även gav ett tydligt exempel på. Han berättade om ett projekt de har varit med i angående gestaltningen av ett bostadsområde i Stockholm. Där har de oftast en för allmänheten gemensamt brukbar yta, möjligtvis en lekyta, som angränsar till bostadsgården. Den eventuella lekyta som finns på innergården blir då mer som en privat yta för de boende. De flesta bostadsgårdar som Larcia AB är med och gestaltar är upphöjda och för att ta sig in på bostadsgården finns oftast en trappa. Detta faktum medför också att bostadsgården känns mer som ett privat utrymme, vilket uppskattas av de boende anser landskapsarkitekterna.

En väsentlig fråga i intervjun var den angående sambandet mellan bostadsgårdens kvantitet och kvalitet. Rolf började med att påpeka att storleken inte spelar någon större roll om man tar hänsyn till bostadsgårdens visuella uttryck. Återigen nämnde han bostadsgården Yasuragi, vilket jag beskriver i nästkommande kapitel. Utrymmet på den bostadsgården var minimalt eftersom det finns sedumtak som täcker mer än halva gården, och sedumtak fungerar som bekant inte som markmaterial. Han menar att resultatet på Yasuragi blev väldigt lyckad, trots den minimala kvantiteten. För att kunna upprätta en lekmiljö på bostadsgården krävs dock större utrymme, menar han. En betydande faktor, som Mats gav kännedom om, är naturligtvis solljuset. Han menar att bostadsgården bör ha en tillräcklig kvantitet för att gården ska erhålla en solinstrålning, vilket jag också anser bör vara en högt värderad faktor. Mats förklarar också att mycket beror på förhållandet mellan höjden på bostadshuset samt ytans storlek. Är boningshusen högre bör ytan även vara av en ökad kvantitet, och tvärtom.

Vidare berättar Rolf att i det skede av bostadsgårdarnas gestaltning då Larcia AB blir en del utav arbetet, har ytan en färdig dimension, vilket innebär att de får göra så gott de kan med den yta som finns till förfogande. Rolf medger sedan att ju större en yta är desto fler möjligheter finns det. Mats menar dock att den inte heller behöver vara omåttligt stor. Med den fakta som Mats tidigare berättade om, att det kan finnas en gemensam yta intill en bostadsgård, i åtanke, instämmer Rolf att den omkringliggande miljön har en stor betydelse för hur stor en yta bör vara. Om det finns tillgång till någon större grönyta i närheten har kvantiteten på bostadsgården alltså en mindre väsentlig roll i jämförelse med om det enbart finns tät bebyggelse som omger bostadsgården.

Mats berättade också att i de tidigare, exempelvis 60-tals områdena, upptog grönsytorna den största delen av bostadsgården, vilket också kunde bli lite ödsliga och överflödiga ytor anser han. Trots detta menar Mats att idealbilden av en bostadsgård skulle vara om det fanns en större samlad yta på gården, som kunde bidra till gemensamma aktiviteter de boende emellan, till exempel gårdsfester, samt även lekmöjligheter för barnen.

När jag frågade om hur landskapsarkitekterna förhåller sig till det faktum att bostadsgården genomgår en eliminering i takt med den allt tätare bebyggelsen, fick jag genast svaret att de inte har märkt av denna trend. Rolf påpekade att det kan vara både positivt och negativt med att man förtätar staden och bebygger viktig naturmark. Han menar att det kan vara nödvändigt att göra detta i vissa avseenden, på grund av att man vill skapa fler bostäder. Dock kan det även vara ett bekymmer anser han, eftersom grönyterna är viktiga för människans välbefinnande. Ibland är den disponibla ytan mindre och ibland är den större, så landskapsarkitekterna har alltså inte upplevt att bostadsgården genomgår någon eliminering.

Därutöver konstaterade Mats också att det har blivit ett allt större krav på grönytefaktorn i dagens samhälle. Det innebär att man måste låta en viss del utav bostadsgården utgöras av grönska. Mats nämnde ytterligare en intressant faktor angående upplevelsen av gårdens kvantitet. Om bostadshusen är väldigt höga kan man uppleva att bostadsgården trots allt är relativt stor till ytan, vilket alltså inte alltid är fallet i verkligheten. Rolf menar vidare att en bostadsgård bör vara av större kvantitet för att kunna lyckas väl med den önskade grönytefaktorn.

Ytterligare en fråga som jag ställde berörde variationen av rumslighet. Med hänsyn till de svar jag fick om deras ideal om en bra bostadsmiljö, menar Mats att det är viktigt med en variation av rumslighet. Av de boende kan det uppskattas om de har tillgång till en yta där de kan odla och samtidigt umgås. En sådan yta kan vara avskild med till exempel ett buskage. På en annan del utav bostadsgården kan det finnas en lektyta. Sådana åtgärder kan i sin tur skapa en variation i rumslighet. Mats nämnde också ett projekt i Stockholm som de har varit involverade i, som även jag har varit med och ritat på när jag jobbade och praktiserade. Där planerade man för en samvaro på ytorna mellan olika bostadsområden. Till exempel finns det soffor utplacerade på gatorna för att bjuda in till umgänge mellan olika bostadsgårdar.

Både Mats och Rolf delar åsikter om att växtligheten är en betydelsefull komponent på bostadsgården. Den bidrar till ett fint estetiskt uttryck, och uppskattas såväl av de som använder bostadsgården som av de som endast betraktar den från lägenheten. Rolf tillkännagav även att växtligheten bidrar till en rumslig variation på gården och en huvudsaklig faktor är att främja det biologiska livet. Att man gynnar till exempel fåglar och insekter är goda kvaliteter som man bör ta tillvara på. Samtidigt bör växtmaterialet vara av god kvalitet, såsom att vara beständigt mot bland annat ogräs. Mats tillade också att det är viktigt att tänka på de skötselmässiga aspekterna för att spara både resurser samt pengar. Att inneha växtkunskap är också en betydande faktor angående valet av växtlighet. Landskapsarkitekterna tillkännagav även att de har märkt av ett större intresse av växtligheten bland folk, som ifrågasätter grönskan.

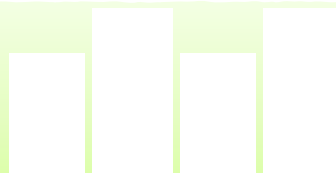
Den enligt mig viktigaste frågan jag ställde berörde naturligtvis barnen och deras behov av den bostadsnära utemiljön. Mats medgav omedelbart att barn är i väldigt stort behov av rörelse, framförallt av fri tillgång till rörelse, då är det viktigt att bostadsgården ska erbjuda den möjligheten, vilket alltså inte alltid är fallet. Om en bostadsgård är liten till storleken blir det oftast så att man främst tar hänsyn till de

allra minsta barnen och förutsätter att de ska vara i ständig uppsyn av deras föräldrar, medgav Rolf. Valet av lekredskap blir då oftast någon gunglek och en sandlåda, vilket inte alltid är de mest populära lekredskapen bland barnen som är i behov av fria rörelsemöjligheter. Vidare menar han att det är svårt att planera för en mer varierad lek med en större växtlighet när förutsättningarna inte alltid tillåter detta, det vill säga när det inte finns en tillräckligt stor disponibel yta. Ur intervjun framgick också att i de fall då ytan är större med ökade möjligheter att skapa en stor och varierad växtlighet, eller att man har tillgång till vegetation i området, kan den växtligheten vara en del av en lekyta. Naturlek är som bekant väl uppskattat av barn.

Både Mats och Rolf betonar att möjligheterna till lek alltså i de flesta fall begränsas till de minsta barnen. Anledningen till detta är de ofta mindre bostadsgårdarna som finns till förfogande. Då finns det plats till en sandlåda, kanske även någon gunglek, som mest används av de små barnen. De menar nämligen att man antar att lite äldre barn kan röra sig mer obegränsat och ta sig till andra närliggande platser, med förutsättning av att det finns något grönområde eller en lekmiljö i nära anslutning till den egna bostadsgården. Mats nämner också att en lösning skulle kunna vara att utgå från något specifikt tema angående lekmiljön på bostadsgården, och på det sättet öka dess status i förhållande till resterande värden på gården. Här tillägger Rolf att en lekmiljö på bostadsgården dessvärre kan stå emot andra värden som prioriteras istället, till exempel gårdens funktionalitet samt det estetiska uttrycket. Han exemplifierar bostadsområdet Östra Kajen, som jag beskriver i följande kapitel, där sanden blåste bort från lekytan och blev ett bekymmer. Då prioriteras ofta de estetiska värdena istället. Mats medger även att lekutrustningens säkerhetsområden medför en begränsning i de fall då kvantiteten inte är tillräckligt stor.

Ytterligare en viktig fråga som ställdes var om de boende brukar involveras i planeringsskedet av en bostadsgård. Det första svaret jag fick var att de flesta gårdar som Larcia AB ritat är nyproduktion, och med anledning av detta finns det ännu inga boende som kan tillfrågas och ge önskemål på gestaltningen. Som ersättning är det bostadsrättsföreningen som utfärdar en del krav på bostadsgården, vad de vill ska finnas med som beståndsdelar på gården. Mats nämner också att det kan ske en del upprustningar av bostadsgårdar, vilket dock sker väldigt sällan. Då kan de boende vara en del av planeringen och lägga fram sina önskemål.

5. Platsbesök

I detta kapitel presenteras de fyra olika bostadsgårdarna som besöktes. Med hänsyn till Anders Jönssons samt Eva Kristenssons ideal om en ”bra” bostadsgård har jag främst valt att utgå från de krav som de anser karaktäriserar en väl utförd bostadsgård. För att underlätta platsbesöken har en mall framställts, som ser ut på följande sätt:

- Storlek
- Tillgänglighet
- Avgränsning
- Rumslighet
- Växtval
- Materialval
- Användbarhet
- Kvalitet
- Möjlighet till lek

Dessa paragrafer fungerade som stöd när de olika platsbesöken genomfördes. Utifrån denna mall kommer jag redogöra för de omständigheter som råder på respektive bostadsgård. Enligt min åsikt är de undersökta elementen viktiga att ta hänsyn till i planeringsskedet av bostadsnära utemiljö. Alla dessa faktorer kan dock inte alltid finnas med på varje bostadsgård, vilket jag har fått uppleva under de platsbesök som utfördes. Fotografier ska ytterligare förtydliga bostadsgårdarnas exteriör.

Vidare anser jag att denna analys av vardera bostadsgård ska vara till stöd för mitt examensarbete. Den information som framgår under detta kapitel är exempelvis från verkligheten och kan därför jämföras med de antaganden om en ”bra” bostadsgård som framgår ur litteraturstudien. Med utgångspunkt ur litteraturen framförs här mina erfarenheter som jag upplevde på vardera bostadsgård. De beskrivningar som följer nedan är sakligt framförda, men jag knyter också an till litteraturstudien samt intervjun. Även jämförelser mellan bostadsgårdarna utförs i detta kapitel.

De fyra bostadsgårdar som jag valt att besöka är Munksjöstaden, Östra Kajen, Yasuragi samt en bostadsgård från 50-talet. Den först nämnda bostadsgården, Munksjöstaden, är ett nybyggnadsprojekt och ytterligare kvarter ska tillkomma inom en snar framtid. Östra Kajen är ett relativt nybyggt område medan Yasuragi är ett något yngre område. Bostadsgården Yasuragi har dessutom blivit prisbelönt för ”Årets HSB-projekt” (Gustafsson 2013). Den äldre 50-tals gården är en relativt gammal bostadsgård bevarad från den tiden. Eftersom dessa områden är olika såväl till utseendet som åldersmässigt är det intressant att undersöka och jämföra dem.

5.1 Bostadsgård 1 - Munksjöstaden

Bild 1. Munksjöstaden.

Foto: Patricia Barna

Munksjöstaden är ett nyproducerat område som växer i väldigt snabb takt. Den nya stadsdelen är centralt beläget i Jönköping och byggs intill ett historiskt industriområde. Som kontrast till stadens historia erbjuder Munksjöstaden ett unikt utbud av moderna lägenheter, varav en del av dessa har fin utsikt över Munksjön. Utöver bostads- och hyresrätter finns här bland annat kontorslokaler, affärer samt ett gym. Somliga byggnader är väldigt höga medan andra är lägre, vilket också ger ett tilltalande arkitektoniskt intryck. För att svara mot dagens behov av bostäder ska det här finnas ett mycket stort utbud av bostäder, som i sin tur leder till att utrymmet till en gemensam bostadsgård inte blir tillräckligt. På *Bild 1* kan man se den täta bebyggelsen med tillhörande bostadsgård. På grund av att boendemöjligheterna är av högsta prioritet blir reduceringen av bostadsgården ännu mer uppenbar. Att låta grönskan få en betydelsefull roll på bostadsgården är grundläggande, så bör fallet även vara här.

Bild 2. Bostadsgårdens kvantitet är minimal, med fokus på estetiken.

Foto: Patricia Barna

Storlek

Utrymmet på en utav Munksjöstadens bostadsgårdar är relativt trångt. Här finns varken plats för lek eller umgänge de boende emellan. Trots att storleken på bostadsgården är minimal har ändå grönskan utgjort en relativt stor del av gården. Som framgick ur intervjun med Larcia AB är det inget som tyder på att en bostadsgård behöver vara av större kvantitet för att den ska kunna erbjuda tillräckliga kvaliteter som tillfredsställer de boende. På *Bild 2* syns uppbyggnaden av en utav Munksjöstadens bostadsgårdar, hur man har tagit vara på den kvantitet som finns. Oberoende av dess storlek erbjuder bostadsgården en visuell attraktivitet som förmodligen uppskattas av de boende. Eftersom denna bostadsgård är väldigt liten till storleken är det tydligt uppenbart att man har tänkt på att skapa en bostadsgård som medför ett angenämt estetiskt uttryck.

En fråga som uppstod när bostadsgården besöktes var: Är det verkligen tillräckligt för en bostadsgård att endast erbjuda en attraktiv exteriör? Eva Kristensson menar i sin avhandling *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* (2003) att rymligheten är en avgörande faktor för gårdens användbarhet av de boende. Med avseende till Eva Kristenssons åsikt om rymligheten innebär det att man på Munksjöstadens bostadsgård ändå har tagit vara på det mindre utrymmet och skapat en attraktiv bostadsgård för de boende. Möjligheterna ökar naturligtvis med kvantiteten, men trots detta anser jag att man försökt skapa en bostadsgård som lever upp till de boendes förväntningar. Dock skulle användbarheten av bostadsgården kunna ifrågasättas på grund av kvantiteten.

Tillgänglighet

De boende i området har god tillgång till bostadsgården, men den är isolerad från den yttre omgivningen. Därför betraktar jag gården som privat för de boende i flerbostadshusen. Detta i enlighet med den fakta som beskrivs under rubriken 3.2.3 *Bostadsgården - ett privat eller offentligt rum?* och som framgår ur Mats Liebergs avhandling *Att ta staden i besittning: Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö* (1992), att en yta som är offentlig ska allmänheten ha kontinuerlig tillgång till. Denna bostadsgård i Munksjöstaden är alltså inte en offentlig plats eftersom det för allmänheten inte är en självklarhet att ta sig in på området. Med stöd av intervju svaren kan också konstateras att det är en sluten gård som är tänkt att vara privat på grund av att den är undangömd från allmänheten. I intervjun framfördes även att en stor del av bostadsrättsföreningarna har som syfte att skapa en privat gård som endast ska vara brukbar av de boende, så är troligen fallet här.

Munksjöstaden är byggt på två planer, och som tidigare nämnts finns här hus som är lägre medan andra är högre. Bild 3 visar den trappa som leder upp till övre plan där det finns en större, öppen yta med betongmarksten, vilket framgår ur Bild 4. Där kan man också skymta den trappa som vidare leder ner till den bostadsgård som besöktes. På Bild 5 syns ytterligare en mindre bostadsgård som finns på nedre plan och som man kan se från den övre bostadsgården som jag besökte. Med hänsyn till detta anser jag alltså att bostadsgården i Munksjöstaden inte är direkt tillgänglig för allmänheten, vilket innebär att det är en privat innergård som endast är tänkt att vara brukbar av de som bor i bostadsområdet, även i enlighet med den fakta om privata och offentliga miljöer som framgår ur Mats Liebergs avhandling. Den nedre bostadsgården kan allmänheten inte alls ta sig in på eftersom den är avgränsad med murar.

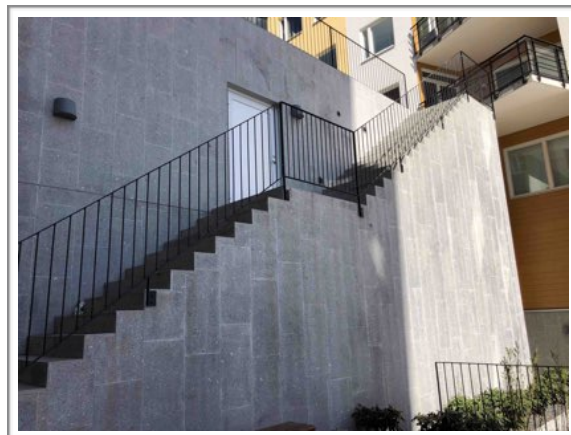

Bild 3. Trappa som leder upp till övre plan.
Foto: Patricia Barna

Bild 4. Trappa som leder ner till bostadsgården.
Foto: Patricia Barna

Bild 5. Bostadsgård på nedre plan.
Foto: Patricia Barna

Avgränsning

Som jag nämnt i föregående stycke är bostadsgården avgränsad från allmänheten. När gården besöktes var jag tvungen att leta efter ”ingången” till innergården eftersom den alltså är undangömd. På *Bild 6* framgår hur man kan ta sig in på bostadsgården. För en person som går på gatan utanför området är det inte självklart att det finns en bostadsgård eftersom den övre gården, som syns på *Bild 6*, inte är visibel utifrån. Utöver de trappor som leder in till gården sker avgränsningen även med en del murar, såväl högre som lägre. Med det som sades i intervjun kan konstateras att bostadsrättsföreningen som står bakom byggnationen troligtvis hade som syfte att låta bostadsgården vara privat och endast brukbar av de boende.

Rumslighet

Eftersom bostadsgården är av mindre kvantitet finns ingen tydlig rumslighet på gården. Den privata bostadsgården är endast en förenad yta och bildar tillsammans en enhet. Den mindre bostadsgården som finns på nedre plan och som allmänheten inte kan ta sig in på, kan anses vara ett eget rum. Som sagt är det dock en egen yta. Bostadsgården på övre plan saknar rumsindelning, vilket förmodligen beror på dess mindre kvantitet. Det finns en del upphöjda planteringar på gården, och passager som leder runt dessa, men enligt mig bidrar detta element inte till någon känsla av rumslighet.

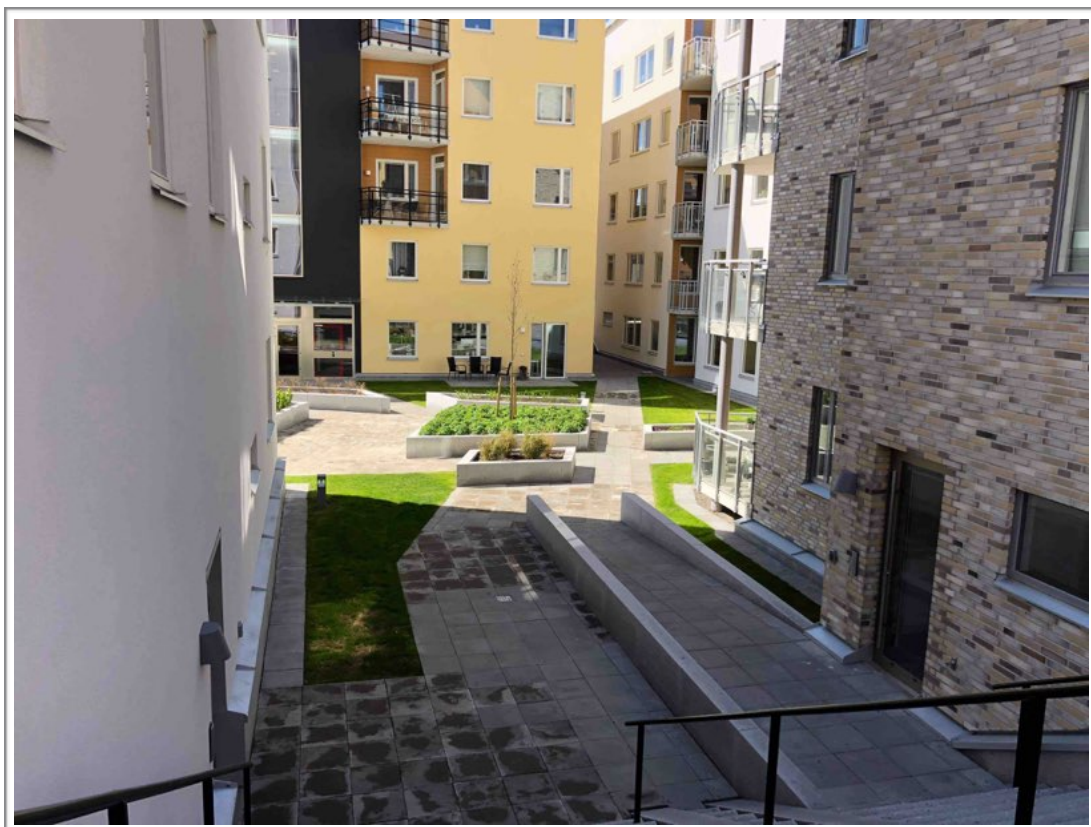

Bild 6. Bostadsgården avgränsas från allmänheten.

Foto: Patricia Barna

Bild 7. Växtvalet och materialvalet är ensidigt.

Foto: Patricia Barna

Växtval

Det finns ett antal upphöjda växtbäddar med likartade växter. I de större upphöjda växtbäddarna, som syns på *Bild 7*, finns även ett mindre träd planterat. Landskapsarkitekterna som intervjuades menar att växtligheten ska utgöra en variation på bostadsgården, samtidigt som det krävs växtkunskap och förståelse om hur växterna beter sig. De tycker även att växterna bör väljas utifrån bland annat attraktivitet och blomningstid, men skötselaspekten samt aspekterna som berör rumsbildning bör uppmärksammas. Analogt med deras åsikter anser jag att växtligheten på bostadsgården inte är vald utifrån dessa aspekter.

Växtligheten på bostadsgården ser troligen ut som den gör eftersom man endast har tänkt på skötselaspekterna. Ur intervjun framgår även att de boende idag förväntar sig att det ska vara en del variation på växtligheten och att växterna ska bidra till en gård som ger en vacker perspektivbild. Jag anser därför att den visuella synen av den studerade bostadsgården skulle kunnat bli fullständig genom en mer varierad växtlighet. Enligt Anders Jönssons krav bör det även finnas växter med trädgårdskaraktär, främst med tanke på dess kvantitet och att gården är privat.

Materialval

Materialvalet på bostadsgården utgörs av det beständiga materialet betongplattor. Anders Jönsson menar att hårda material på bostadsgården kan fungera som kompletterande element till växtligheten. Han menar även att materialet man väljer som komplement ska vara beständigt och på så sätt skapa en hållbar bostadsgård.

Användbarhet

I överensstämmelse med det som jag beskrivit ovan ska bostadsgården främst tillgodose de boendes behov av den bostadsnära utemiljön. Ytan är avgränsad från omgivningen, vilket också innebär att det är de boende som i första hand ska kunna ta del av bostadsgården. Dock är dess kvantitet liten och resulterar i att det inte finns plats för samtliga komponenter som enligt Anders Jönsson ska finnas på en bostadsgård. Eftersom bostadsgården i Munksjöstaden är så liten som den är har fokus lagts på att skapa ett fint visuellt utseende istället för att bjuda in de boende till att bruka bostadsgården. De upphöjda planteringarna som finns här utgör en fin design, men hindrar alltså de boende från att kunna använda bostadsgården på riktigt.

Detta anser jag vara problematiskt eftersom bostadsgården ska vara en plats där grannskapet kan umgås och barnen ska kunna leka, detta också i överensstämmelse med de intervjuade landskapsarkitekternas åsikter. Användbarheten är därför inte av högsta kvalitet, men den estetiska utformningen är relativt tillfredsställande. För att skapa en ”bra” bostadsgård som lever upp till de boendes förväntningar bör man dock enligt Anders Jönsson samt Eva Kristensson uppnå ett samspel mellan brukbarheten och den estetiska utformningen av bostadsgården.

Kvalitet

Kvaliteten på bostadsgården kan ifrågasättas. Alla de komponenter som enligt Anders Jönssons kriterier bör finnas för att skapa en ”bra” bostadsgård kan man inte finna på Munksjöstadens bostadsgård. Då är frågan: Är de befintliga komponenterna tillräckliga för att ändå kunna kalla bostadsgården för en ”bra” bostadsgård? Även Eva Kristensson menar att bostadsgården ska vara både användbar och utstråla ett fint yttre. En huvudsaklig komponent på bostadsgården är naturligtvis att skapa en lekmiljö för barnen som är i allra störst behov av den bostadsnära utemiljön.

Landskapsarkitekterna som jag intervjuade betonar att lekmiljön ofta står emot en del andra värden och intressen på bostadsgården, till exempel den estetiska utformningen. De menar också att utrymmet på en bostadsgård är det som ofta hindrar upprättandet av en lekmiljö, och då prioriteras framförallt bostadsgårdens visuella uttryck. Så är det även på denna bostadsgård i Munksjöstaden. Bostadsgården uppfyller alltså inte alla de krav som Anders Jönsson och Eva Kristensson anser bör finnas på en bostadsgård. Om man ser på helheten anser jag ändå att man har tagit bostadsgårdens aktuella kvantitet i anspråk och gjort det bästa av situationen samt skapat en innergård som medför ett fint estetiskt intryck. Solinstrålningen är minimal, då husen är tätt byggda och gården är belägen mot öster.

Möjligheter till lek

På denna bostadsgård finns inga möjligheter till lek. De intervjuade landskapsarkitekterna menar att det i sådana fall är till fördel att ha tillgång till ett större grönområde i närheten av den egna bostadsgården, för att ändå erhålla lekmöjligheter. Denna bostadsgård fungerar enligt förmodan dock endast som parad på grund av dess kvantitet.

5.2 Bostadsgård 2 - Östra Kajen

Bild 8. Östra Kajen

Foto: Larcia AB

Östra Kajen är ett relativt nybyggt område och stod klart för de boende att flytta in år 2008 (BRF Östra Kajen). Bostadsområdet är beläget mitt i centrala Jönköping. I likhet med Munksjöstaden ligger området i nära anslutning till Munksjön med en fin utsikt över vattnet. Skillnaden mellan de två bostadsområdena är dock att på Östra Kajen finns endast tre bostadshus med varsin till ytan större bostadsgård. Byggnaderna är här inte heller så tätt byggda, vilket medför att utrymmet är mer rymligt och de boende har betydligt större utrymme per person.

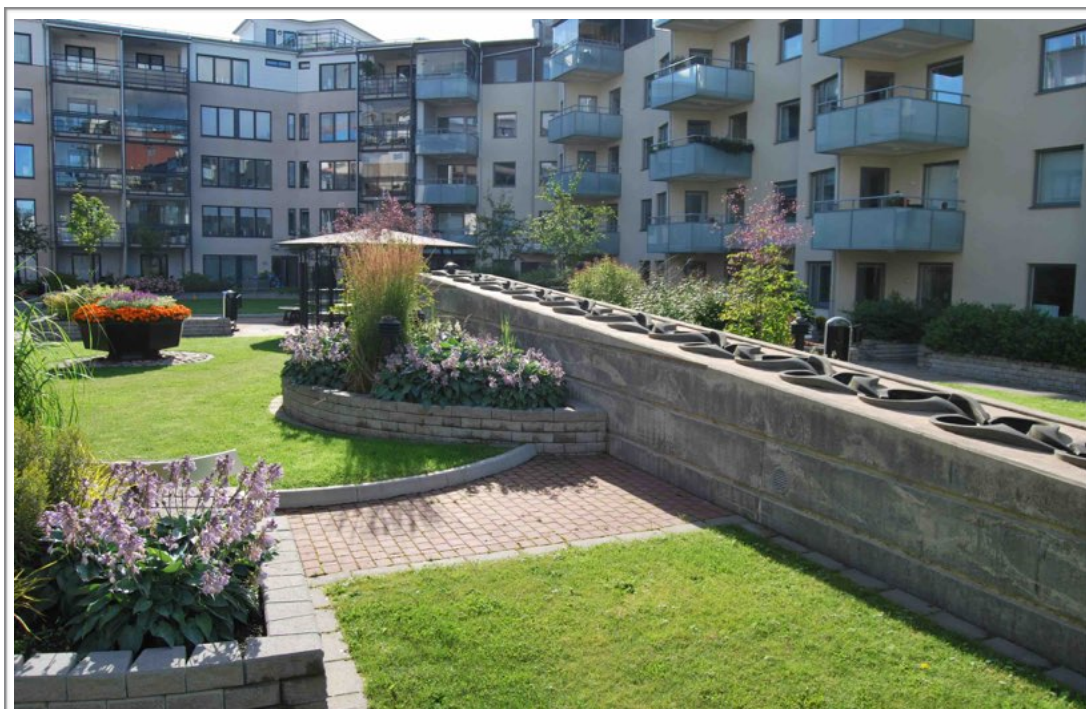

Bild 9. Ju större kvantitet desto större möjligheter till användning.

Foto: Larcia AB

Storlek

Bostadsgården på Östra Kajen är betydligt större än den tidigare beskrivna bostadsgården. Här finns utrymme till såväl grannskapets umgänge som till barnens lek. Eva Kristensson skriver i sin avhandling *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* (2003) att bostadsgårdens rymlighet har stor påverkan på gårdens användning av de boende. Med detta faktum i åtanke kan jag konstatera att användbarheten på Östra Kajens bostadsgård är större än i Munksjöstaden. Ju större utrymme är desto större är också möjligheterna till att gården faktiskt används av de boende. De som bor i flerbostadshus har inte samma tillgång till naturen som en familj som bor i villa. Därför är det också viktigt att, om möjligheten finns, etablera en större och rymligare bostadsgård. Då uppstår troligtvis en större frihetskänsla och gården börjar användas på ett annorlunda sätt, samtidigt som man knyter kontakter med sina grannar.

Enligt Anders Jönssons idé om en ”bra” bostadsgård bör det också finnas en varierad rumslighet, och för bästa resultat krävs ett större utrymme. På denna bostadsgård finns den möjligheten då jag anser att utrymme är tillräckligt stort för detta ändamål. På *Bild 9* syns det stora utrymme som finns till förfogande. Att bostadsgården är rymlig innebär även att olika aktiviteter kan ske på gården i ett parallellt skede, i enlighet med Eva Kristenssons åsikter om bostadsgårdens brukbarhet.

De intervjuade landskapsarkitekterna menar att en bostadsgård inte behöver vara av särskilt stor kvantitet för att tillgodose den visuella bilden av gården, men för att även kunna innehålla en lekmiljö för barnen krävs ett större utrymme. Utrymme på Östra Kajens bostadsgård är stort, vilket vidare innebär att den kan erbjuda flera olika verksamheter.

Tillgänglighet

Bostadsgården har en god tillgänglighet eftersom den är öppen för allmänheten. Det enda som skiljer gatan och gården åt är den trappa som syns på *Bild 10*. Nedanför trappan finns ett utrymme som även allmänheten har fri tillgång till. Ur intervjun framgår att dagens gårdar oftast är upphöjda för att låta ytan kännas som ett privat utrymme för de boende. På *Bild 11* kan man skymta utsikten från bostadsgården mot Munksjön. Gården är alltså öppen och det är enkelt att finna en ingång för att kunna ta sig in på området.

I boken *Åtta postulat om planering: Av staden som livsmiljö* (2001, ss. 71-78) skriver författarna Karl-Olov Arnstberg och Inger Bergström att man bör undvika att skapa gränser i samhället

eftersom ordet enligt författarna innehar en negativ genre då det sker en isolation från medmänniskorna. Vidare menar de att det istället bör skapas avstånd, vilket har en mer positiv bemärkelse (Arnstberg & Bergström 2001, ss. 71-78). På Östra Kajen är detta planeringsideal märkbart eftersom jag anser att man endast har skapat avstånd genom den avskiljande trappan, alltså inte en gräns.

Avgränsning

Enligt Anders Jönssons yttrande om bostadsgården menar han att gården ska vara sluten och avgränsad från omgivningen. Bostadsgården på Östra Kajen anser jag i viss mån är avgränsad från gatan, men den är ändå lättillgänglig för allmänheten. Den yta som finns nedanför trappan är en gemensamt brukbar yta av såväl de boende som för allmänheten.

Bild 10. Trappa leder upp till den upphöjda bostadsgården.
Foto: Patricia Barna

Bild 11. Utsikt mot Munksjön.
Foto: Larcia AB

Rumslighet

På *Bild 12*, *Bild 13* samt *Bild 14* framgår hur man valt att arbeta med rumsligheten på bostadsgården. Det finns en estetiskt framstående vattenlek som Larcia AB har designat, vilken uppdelar gården i två delar. Då bildas ett rum på vardera sida om denna vattenlek. Vattenleken sluttar en aning och vatten forsar genom den specialdesignade kanal som löper längs dess mittenparti, vilket förtydligas på *Bild 8*. Kanalen leder vattnet vidare till en rund damm. *Bild 13* visar det rumsliga utrymmet som finns intill denna damm. Här finns ett antal bänkar utplacerade där man kan njuta av den fina utsikten mot Munksjön. *Bild 14* visar ytterligare en rumsbildande enhet, nämligen en fin gräsyta som ger ett välvärdat intryck. Likaså finns här sittmöjligheter med utsikt in mot bostadsgården. På Östra Kajens bostadsgård har man alltså haft rumsligheten i åtanke i samband med gestaltningen av bostadsgården.

Växtval

På denna bostadsgård finns en större variation angående växtvalet. Här finns alltifrån en gemensam gräsyta till olika sorters perenner och annan typ av växtlighet.

Utifrån den princip som de två landskapsarkitekterna utfärdade, att en varierad växtlighet uppskattas av de boende, kan jag konstatera att växterna är valda med noggrannhet i detta bostadsområde. Här kan man också finna en variation av högre och lägre växter som ger ett behagligt intryck.

Materialval

Materialvalet utgörs främst av betong i olika former. Även vattenkonstruktionen som är ett blickfång på gården är till viss del tillverkad av betong. På *Bild 9* syns även hur man valt att arbeta med olika typer av betongplattor, såväl olika färger som storlekar.

Bild 12. Vattenlek designad av Larcia AB.
Foto: Larcia AB

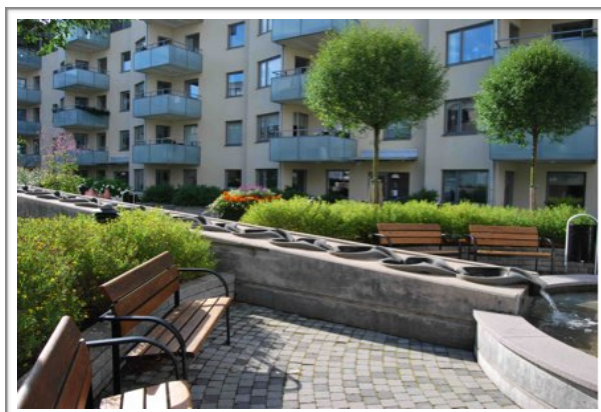

Bild 13. Bänkar är utplacerade intill vattenleken.
Foto: Larcia AB

Bild 14. En fin gräsyta med omgivande planteringar.
Foto: Larcia AB

Bild 15. Här finns lekmöjligheter för barnen med en tillfredsställande omgivning. Foto: Larcia AB

Användbarhet

Eftersom bostadsgården på Östra Kajen är av större kvantitet finns här stora möjligheter att bedriva olika aktiviteter parallellt med varandra. Som tidigare nämndes är gården uppdelad i olika rum som bidrar till platsens specifika uttryck. Rumsligheten är också en bidragande faktor till en ökad användbarhet av bostadsgården.

Kvalitet

Denna bostadsgård innehar väldigt många kvalitativa element. I enlighet med Anders Jönssons föreställning om en ”bra” bostadsgård kan jag medge att här finns många utav de krav. En huvudsaklig faktor är den varierade växtligheten och samtliga av dessa erbjuder dessutom en trädgårdskaraktär, exempelvis rosorna som syns på *Bild 15*. Att det finns växter med trädgårdskaraktär medför också en mer hemtrevlig känsla på bostadsgården. Även den varierade rumsligheten bidrar till en uppskattad miljö att vistas i eftersom det då finns möjligheter till att upptäcka nya företeelser på bostadsgården. Gården är byggd mot väster och solinstrålningen är därför god.

Möjlighet till lek

Detta är naturligtvis en utav de viktigaste faktorerna att ha i åtanke vid gestaltningen av bostadsgårdar. Tack vare en större kvantitet erbjuds här även lekmöjligheter. Trots att det finns utrymme för lek anser jag inte att lekytan är av bästa kvalitet. Det finns en sandlåda med tillhörande sandlek samt även ett lusthus vid sidan av lekytan, som kanske kan uppskattas av barnen. Troligtvis har man även på denna bostadsgård främst tänkt på att skapa en gård som kan erbjuda ett fint estetiskt uttryck, trots att en lekmiljö för barnen är en viktig komponent på bostadsgården.

5.3 Bostadsgård 3 - Yasuragi

Bild 16. Yasuragi.

Foto: Patricia Barna

Yasuragi är ett nybyggt bostadsområde som ligger i centrala Jönköping och färdigställdes år 2012 (Tengbom). Inspiration till bostadsgården har tagits från Japan. Fokus lades på att skapa en miljö som utstrålar en harmoni och designen samt utformningen av gården var alltså av störst prioritet. Yasuragi är bostadsområdet som även är prisbelönt i kategorin *God livsmiljö* och stadsbyggnadspriset delades också ut till Yasuragi (Gustafsson 2013).

Storlek

Enligt antaganden har denna bostadsgård lika stor kvantitet som innergården på Östra Kajen. Trots att bostadsgården är stor till kvantiteten är utrymmet till gemenskap inte särskilt stort. Anledningen till detta är att bostadsgården är byggd på ett bjälklag, alltså att det finns ett garage under gården, vilket jag tidigare nämnt under rubriken 3.2.2

Vad karakteriserar en "bra" bostadsgård? Ur min intervju framgår också att denna bostadsgård var lite speciell eftersom den är byggd på ett bjälklag. Det är nämligen sedumtak som täcker garagets ovasida, vilket innebär att en stor yta mitt på bostadsgården inte kan brukas av de boende i området. Trots att utrymmet på grund av

bjälklaget alltså är begränsat betonar landskapsarkitekterna på Larcia AB att bostadsgården på Yasuragi blev väldigt lyckad. Denna gård, menar de, är ett bra exempel på att storleken inte alltid har så stor betydelse för att en bostadsgård ska framstå som gott föredöme. Det finns också offentliga naturresurser i närheten.

Tillgänglighet

Tillgängligheten är relativt god även på Yasuragi. På *Bild 17* syns den trappa som leder upp till den upphöjda bostadsgården, precis som på Östra Kajen. Jag anser dock ändå att trappan markerar att bostadsgården är ett privat område för de boende. På *Bild 18* kan man ana en passage mellan två lägenhetsbyggnader. Även där kan allmänheten ta sig in på bostadsgården. Enligt Anders Jönssons åsikter om en "bra" bostadsgård ska gården främst upplevas som privat utrymme av de boende, med utgångar från husen till bostadsgården. Så är fallet även här då det finns privata uteplatser som hör till de nedersta lägenheten. Det finns också balkonger på de övre planerna för att låta de njuta av bostadsgården på samma sätt.

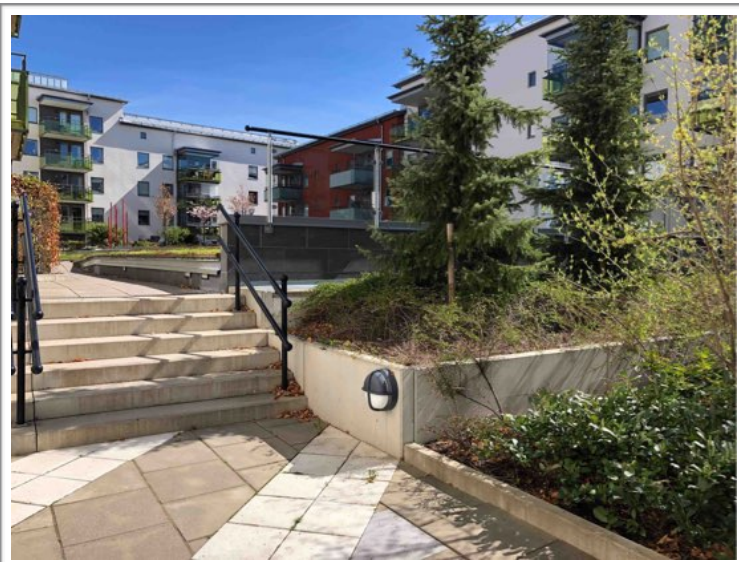

Bild 17. Trappa leder upp till den upphöjda bostadsgården.
Foto: Patricia Barna

Bild 18. Tillgänglig, men ändå inramad.
Foto: Larcia AB

Avgränsning

I enlighet med det jag beskrivit ovan ska alltså bostadsgården, om man ser till Anders Jönssons idéer, vara sluten mot omgivningen. Bostadsgården på Yasuragi kan upplevas som ett slutet och därmed privat uterum eftersom dess innehåll ligger koncentrerat på bostadsgårdens ena del. Att det finns uppenbara ingångar till bostadsgården innebär alltså inte att den är direkt öppen mot allmänheten. Snarare är detta ett halvprivat uterum, i enlighet med Eva Kristenssons meningar i rapporten *Bostadsgården: vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt* (2007, s. 8).

Bild 19. Här finns en tydlig rumsindelning med Japan inspirerat växtval.

Foto: Larcia AB

Rumslighet

Bostadsgården är märkbart uppdelad i olika rum. Sedumtaken syns tydligt på *Bild 16*, men den ytan är alltså inte användbar eftersom man inte kan gå på ett sedumtak. På den yta som däremot är gemensamt brukbar utgör designen en del av rumsbildningen. Planteringen som syns på bilden ovan följer en böljande form, markmaterialet bestående utav trä är lagt i kvadratiska längder, och det finns även en del utplacerade stenar samt mindre träd. Detta sätt att arbeta på bildar olika rum i sig.

Växtval

Eftersom bostadsområdet Yasuragi är inspirerat från Japan är växterna valda efter en japansk stil. Här finns mindre körsbärsträd, Prunus, samt bambu, Fargesia, som samspelar med en del andra grässorter samt perenner i rabatterna. Syftet med denna Japan inspirerade bostadsgård är att den ska utstråla en lugn och harmonisk miljö, vilket jag anser att bostadsgården har uppnått. Körsbärsträden, med sin vackra blomning och underbara doft under våren, bidrar till ett fridfullt estetiskt uttryck. Samtidigt som ljudet av bambubladens prasslande i vinden skapar en harmoni.

Materialval

Valet av material har utgjort en stor del utav designen av den Japan influerade bostadsgården. Här finns såväl trä som betong och sten. Enligt Anders Jönsson ska materialvalet ske med omsorg då det ger gården en specifik beständighet samt en ökad hållbarhet. Materialen är fint komponerade, vilket också bidrar till en harmonisk känsla på innergården, vilket är syftet.

Användbarhet

Även på Yasuragi har den visuella designen spelat stor roll för gårdens karaktär. Trots detta faktum är bostadsgården väl användbar eftersom man har tänkt på att skapa flera sittplatser och rum till att utforska området. Möjlighet till att strosa runt på bostadsgården är alltså en viktig del utav utformningen av Yasuragi. Det fina estetiska uttrycket ska inte endast kunna betraktas från uteplatsen eller balkongen, utan det är märkbart att man vill bjuda in de boende till ett gemensamt umgänge på bostadsgården, samtidigt som man betraktar designen invändigt.

Kvalitet

Likası utgör tillsammans med designen, kvaliteten en stor del av Yasuragi. Genom en stor variation av växter, och material som är valda med omsorg, syns att kvaliteten är av stor prioritet. Uttrycket av bostadsgården är påkostat, vilket också ger gården en beständighet. Området är byggt i ett västerläge och har därför god solinstrålning.

Möjlighet till lek

På grund av det begränsade utrymmet på bostadsgården, som följd av byggnationen på bjälklag, är möjligheterna till lek ytterst liten. På *Bild 21* syns en etablerad sandlåda med sandlek, men detta är långtifrån tillräckligt för att tillgodose barnens behov av en bostadsnära lekmiljö (Jansson och Klintborg Ahlklo 2016, s. 114).

Bild 20. En trappa som leder ned vattnet är en del utav designen.
Foto: Larcia AB

Bild 21. Flera olika material samspekar och bildar en harmoni.
Foto: Larcia AB

5.4 Bostadsgård 4 - 50-talsgård

Bild 22. 50-talsgård.

Foto: Patricia Barna

Denna bostadsgård ligger i ett område som heter Torpa i Jönköping. Torpa ligger beläget en aning längre bort från de centrala delarna och är byggt på 50-talet. Lägenhetsbyggnaderna är nästintill identiska till utseendet och de tillhörande bostadsgårdarna likaså.

Storlek

Utrymmet på denna äldre bostadsgård är väldigt stort och rymligt. Här är det antagligen inte designen och utformningen av bostadsgården som har stått i främsta rummet. Istället har troligtvis fokus riktats åt att skapa en bostadsgård som är öppen och låter de boende vistas på gården utan begränsningar. Bild 22 visar en större gräsmatta med några träd utplacerade. Ur boken *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995, s. 75), skriven av Bengt Persson och Agneta Persson, framgår att en huvudbeståndsdel på de äldre bostadsgårdarna var framförallt den gröna gräsmattan, den som skulle utgöra den största delen utav gården. Den besökta bostadsgården på Torpa stämmer överens med denna fakta, eftersom gräsytor utgör en framträdande roll på innergården. Här finns även utrymme till flera olika aktiviteter samtidigt som grannskapet kan umgås på gården. Med tanke på att bostadsgården är rymlig och erbjuder öppna gräsytor gynnas även barnen av att bo i detta område.

Tillgänglighet

Denna bostadsgård är inte lika lätt-tillgänglig som de tidigare beskrivna gårdarna. Här finns det ett valv som skiljer bostadsgården från den yttre allmänheten. Enligt Mats Lieberg är en offentlig miljö en sådan plats som är tillgänglig för allmänheten (Lieberg 1992, s. 100). Bostadsgården på Torpa kan alltså betraktas som en privat gård för de boende eftersom allmänheten inte har särskilt god tillgång till bostadsgården. På *Bild 23* syns det valv som avgränsar bostadsgården från omgivningen.

Avgränsning

Enligt Anders Jönssons uttalanden om bostadsgården, är denna innergård tydligt avgränsad mot omgivningen och innebär därmed att den är privat. Bostadshusen omger bostadsgården, vilket innebär att det inte är uppenbart att det finns en innergård. Eftersom gården skärmas av genom ett valv är det inte heller en självklarhet att ta sig in på gården om man befinner sig på gatan utanför.

Rumslighet

Utrymmet på bostadsgården är stort, vilket innebär att det bör finnas en större variation i rumslighet på gården. Bostadsgården är öppen och det element som är dominerande är gräset. De öppna gräsmattorna bjuder in till umgänge grannarna emellan och här kan också barnen leka fritt. Den totala mängden gräsmatta som finns här är inte kontinuerligt sammanhängande. Som komplement finns det också en del grusgångar som löper genom bostadsgården. De enskilda gräsytorerna som då bildas skapar olika rum i sig, vilka dock inte är tydligt markerade med exempelvis andra sorters växter.

Bild 23. Ett valv avgränsar från omgivningen.
Foto: Patricia Barna

Bild 24. Rymlig bostadsgård med flera funktioner.
Foto: Patricia Barna

Bild 25. Öppen och brukbar bostadsgård.
Foto: Patricia Barna

Bild 26. Homogen växtlighet.

Foto: Patricia Barna

Växtval

Växtvalet på bostadsgården är väldigt homogent. Till största delen består gården av gräsmattor och enstaka träd utplacerade på ytan. För att markera vardera bostadsgård som finns på området har man valt att plantera ett buskage. Några perennplanteringar, som skulle ge bostadsgården ett säreget uttryck, finns inte. Gården är istället utformad på ett enhetligt sätt, vilket bidrar till en harmoniserande bostadsgård.

Materialval

Materialvalet är på ett likartat sätt enhetligt. Detta i överensstämmelse med det tidiga idealet om bostadsgårdar, vilket Bengt Persson och Agneta Persson skriver i boken *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995, s. 75), att gräs utgjorde den största delen av gården och att det skulle finnas något hårt material vid husets ingångar. Det hårda material som finns här är grus. På Bild 27 kan man lägga märke till en mindre yta med betongplattor intill en sandlåda.

Användbarhet

Enligt Anders Jönsson ska det finnas utgångar till bostadsgården från lägenhetsbyggnaderna. Detta äldre område saknar uteplatser på nedre plan som skulle gränsa mot bostadsgården. Balkonger på de övre planen finns, varifrån de boende kan betrakta gården. På Bild 26 samt Bild 27 ser man utplacerade bänkar på den gemensamma plattytan. Här kan man umgås med grannarna medan barnen leker. Gräsytorerna fungerar inte endast som paradgräsmattor, utan snarare för att bruka den och här kan flera olika aktiviteter ske parallellt.

Bild 27. Kvalitet av högt värde.

Foto: Patricia Barna

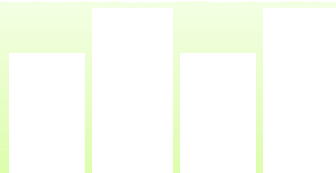
Kvalitet

Kvaliteterna på denna gård är inte lika många som på de tidigare beskrivna gårdarna, men att det finns så mycket grönska på gården är en kvalitet som ett stort antal av dagens nybyggda områden saknar. Bostadsgården har ett stort ljusinsläpp, vilket också är en kvalitet att ta vara på.

Möjlighet till lek

Trots att bostadsgårdens utrymme är stort finns inte någon befintlig lekplats. På Bild 27 syns den enda lek som finns på gården. Möjligheterna till lek på de stora gräsytorerna är dock väldigt stora. Här kan barnen bland annat spela boll och leka på ett mer naturligt sätt. I Boverkets rapport *Utemiljöer för barn och unga: vägledning för planering, utformning och förvaltning av skol- och förskolegårdar* (2014, s. 10) står skrivet att barnen behöver ett större utrymme till förfogande för att de ska kunna röra sig fritt och undersöka omgivningen, samt för att tillgodose deras upptäckarlust (Boverket 2014, s. 10). På denna bostadsgård ges den möjligheten.

6. Analys & Diskussion

Arbetet innefattar nu en litteraturstudie, intervju med landskapsarkitekter på landskaps- och markplaneringsföretaget Larcia AB samt platsbesök på fyra olika bostadsgårdar i Jönköping. Här nedan följer en analyserande diskussion av den insamlade datan och det jag anser vara av störst betydelse för att besvara mina frågeställningar på ett godtagbart sätt.

6.1 Bostadsgårdens betydelse för de boende

Förtätningen är en trend som fortskrider i allt snabbare takt, vilket medför både positiva och negativa följder. Befolkningen ökar och för att svara mot behovet av fler bostäder ges oftast preferens åt byggnationen, snarare än att fokusera på gemensamma utrymmen i staden, såsom bostadsgården (Boverket 2016, s. 7). Detta anser jag är ett problematiskt tillstånd, då bostadsgården under en längre period under 1900-talets mitt värderades högt och hade ett privilegium enligt boken *Svenska bostadsgårdar 1930-59* (1995, s. 9), skriven av Bengt Persson och Agneta Persson. På grund av att förtätningen medför en problematik i samhället är det viktigt att uppmärksamma och inse värdet av att bevara och införa mer grönska i städerna. Ytterligare dilemman som då uppstår är det minimala utrymmet som finns kvar när husen byggs så tätt som de gör. Därför anser jag att bostadsgården bör tas mer hänsyn till i planerandet av dagens städer eftersom det är den yta som fortfarande kan stå till tjänst när det gäller att bevara och införa mer grönska i dagens städer.

Enligt Eva Kristensson ska bostadsgården vara tillmötesgående och erbjuda ett *Bostadsnära uterum* med kvaliteter som gynnar de boende, en för barnen tillfredsställande *Lekmiljö*, *Mötesplats* med syfte att de boende ska kunna umgås varandra emellan samt en estetiskt tilltalande *Utsikt* från bland annat bostaden (Kristensson 2007, s. 9). Dessa kvaliteter som bostadsgården alltså bör erbjuda de boende enligt Eva Kristensson, tyder på att en väl uppbyggd bostadsgård ska vara en miljö där de boende kan umgås och ömsesidigt knyta kontakter, samtidigt som barnen kan ingå en fri lek utan några begränsningar. För att detta ska vara möjligt bör bostadsgården också vara en plats där en trygg och rofylld stämning dominerar. En etablerad vegetation på den bostadsnära utemiljön är nämligen gynnsam för själen och är dessutom en bidragande faktor för en mer hemtrevlig bostadsmiljö.

Tidigare i arbetet, under rubriken 3.2.2 *Vad karakteriserar en "bra" bostadsgård?* beskrevs Anders Jönssons tankar om bostadsgården och hur den bör vara uppbyggd för att dels kunna klassificeras som en bostadsgård, dels utgöra en bostadsgård som uppfyller dess syfte. I tidskriften *Bulletinen*, Movium, *Den nya bostadsgården* (Olsson Lieberg 2007 (red.), ss. 4-5) framgår olika värden som enligt Anders Jönsson

bör förekomma för att bostadsgården ska vara tillräckligt ”bra”. Han tar utgångspunkt i *Avgränsning, Tillgänglighet* samt *Användbarhet* som är kraven för en bostadsgård enligt honom. Därefter framhäver Jönsson kvaliteterna *Rum i rummet, En samlad, fri och öppen yta, Växter med trädgårdskaraktär* samt *Beständighet genom god kvalitet* (Olsson Lieberg 2007 (red.), ss. 4-5). Dessa kvaliteter går hand i hand med Eva Kristenssons föreställning om bostadsgården som gemensamt uterum.

I samband med de platsbesök som utförts har hänsyn riktats åt såväl Anders Jönssons som Eva Kristenssons yttranden om bostadsgården. Med detta som stöd har en jämförelse mellan fyra olika bostadsgårdar gjorts i Jönköping, vilket har gett mig en inblick i stadens arbete angående utformningen av bostadsnära utemiljöer. Tre bostadsgårdar var nybyggnadsområden medan den ena var ett äldre bostadsområde konstruerat på 1950-talet. I respektive nybyggda områden prioriteras det estetiska uttrycket eftersom utrymmet inte tillåter etableringen av till exempel en värdefull lekya för barnen samt en friyta till ett gemensamt brukande. Eva Kristensson menar i sin avhandling *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* (2003) att brukbarheten av bostadsgården avgörs av hur rymlig en gård är. När bostadsgården dessvärre saknar utrymme som är tillräckligt för att gestalta gården ur de boendes synvinkel, blir det ofta så att högsta prioritet riktas åt estetiken.

En uppenbar differens mellan de nyetablerade bostadsgårdarna och 50-tals gården var utrymmet. 50-tals gården erbjuder en rymlig gård med en öppen gräsyta till gemensamt umgänge grannarna emellan, till skillnad från de trängre och mer begränsade nyproduktions områdena. Då jag besökte den äldre bostadsgården var det fint väder och jag fann en familj ute på gården. Föräldrarna njöt av den grönska som bostadsgården erbjuder medan barnen kunde leka fritt och upptäcka nya möjligheter på den rymliga bostadsgården. De moderna bostadsgårdarna är synnerligen estetiskt tilltalande och utgör en fin visuell bild när de betraktas genom fönstret, men möjligheterna att vistas på gården och ingå en grannkontakt är inte möjlig i lika stor utsträckning som på den äldre 50-tals gården. Med ens insåg jag värdet av en bostadsnära vegetation. De två landskapsarkitekterna som jag intervjuade menar också att brukbarheten av bostadsgården är en viktig faktor för trivseln bland de boende.

6.2 Bostadsgårdens betydelse för barnens lek

Leken utgör en grundläggande del av barnens uppväxt och de positiva effekterna är framträdande. I samband med att barnen leker uppstår många nya erfarenheter, såväl medvetna som omedvetna. Medan de utvecklar olika fysiska och kommunikativa förmågor förbättrar de även sin samarbets- och koncentrationsförmåga. Meningen med leken är inte enbart att lära, utan den ska vara en rolig del utav vardagen. När barnen leker ökar intresset för att upptäcka och undersöka nya värden, vilket resulterar i ett undermedvetet lärande. Viktigt är också att se differensen mellan den

reella världen och drömvärlden. Barnen kan under alla omständigheter omvandla verkligheten till lek (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016, ss. 14-15).

Det finns många vetenskapligt framställda studier som tyder på att rörelse har ett stort inflytande när det gäller resultaten i skolan, bland annat framgår detta i Johan Faskungers rapport *Barns miljöer för fysisk aktivitet - samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga* (2008). Genom ökad uppmärksamhet ökar också intresse i undervisningen och barnen blir mer disciplinerade i skolarbetet, vilket i sin tur leder till bättre resultat såväl i skolan som i vardagen (Faskunger 2008, s. 22).

Att kollektivtrafiken kan få en central roll i takt med en kompakt tillväxt av städerna (Bengs 2005, I: Frank (red.), ss. 102-103) har hittills bara varit en hypotes. Min upplevelse av den allt tätare bebyggelsen är att även bilproduktionen ökar. Konsekvensen av denna realitet är att farorna i samhället blir fler, speciellt för de rörelsebegränsade barnen. I boken *Stadsrum människorum - att planera för livet mellan husen* (1998, s. 44), skriven av Ulla Berglund och Ulla Jergeby, medges att barnen är de individer som alltså mer eller mindre är fysiskt beroende av sin närmiljö. På grund av detta är utformningen av bostadsgården av stor relevans för att tillgodose barnen och deras behov av den bostadsnära utemiljön. Det är också nödvändigt att berika utemiljön med kvaliteter som gynnar barnen och deras utevistelse (Berglund & Jergeby 1998, s. 44). Eftersom bostadsgården är den utemiljö som finns i närmast anslutning till det egna hemmet ska den utstråla en lugn och skyddad miljö där barn kan vistas utan att medföra oro hos de vuxna (Jansson & Klintborg Ahlklo 2016, s. 96).

För mig är denna fakta självklar, men trots att det för de flesta är bekant att grönskan tillför såväl hälsofrämjande värden som ett tilltalande estetiskt uttryck, prioriteras den täta bebyggelsen som teoretiskt antas vara positiv för den framtida staden. I praktiken har jag ännu inte upplevt detta. För att påvisa de positiva effekterna av en grönskande stad och skapa ett ökat förtroende mellan arkitekt samt planläggare bör därför växtligheten höjas till en högre dimension.

Ett utdrag ur *Barnkonventionen*, UNICEF, ger stöd åt det faktum att bostadsgården bör få en utökad betydelse i den framtida stadsplaneringen. Detta för att främja framförallt barnens lek, men också för att främja *Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling ur barnens perspektiv*.

"Varje barn har rätt till lek, vila och fritid."

(UNICEF, Barnkonventionen)

6.3 Bostadsgårdens betydelse för en hållbar stadsutveckling

Att skapa en stad med bevarad samt nyetablerad grönska är positivt på många olika sätt. Den renar bland annat atmosfären från hälsofarliga partiklar samt är en naturlig hjälp angående dagvattnets omhändertagande (Florgård 2005, I: Frank (red.), ss. 128-129). Idag har människans påverkan på miljön fått en central roll i samhällsdebatterna. Därför är det viktigt att ta frågor som berör miljön i beaktande när städerna bebyggs. Att grönskan renar atmosfären samt hanterar dagvatten är en värdefull förmåga som floran erbjuder, dessutom på ett naturligt sätt.

Professorn i landskapsarkitektur Clas Florgård menar att de negativa konsekvenserna med förtätningen är framförallt den reducerade mängden grönska, samt medger att en etablerad flora i staden medför ett ökat estetiskt värde samtidigt som medborgarnas välbefinnande ökar (Florgård 2005, I: Frank (red.), ss. 128-129). Ytterligare en följd av den täta bebyggelsen är ökade ljudvolym, vilket Björn Hellström, docent i arkitektur samt akustisk designer på Tyréns AB, menar kan betraktas som något fördelaktigt i samspel med stadens arkitektur. Han anser också att en större införd grönska i form av en etablerad växtlighet på fasader samt sedumtak på ett naturligt sätt kan reducera ljudnivåerna (Boverket 2016, s. 24). Detta är åtgärder som på längre sikt kan realiseras, och för att nå målet kan små åtgärder vidtas och stegvis resultera i en hållbar stad.

Med tanke på att städerna byggs i allt snabbare takt och att grönskan därmed försummas bör bostadsgården få en central roll i framtidens stadsplanering. Det är som nämnt den bostadsnära utemiljö som ligger i närmast anslutning till det egna hemmet och ska vara en del utav bostaden. När man tar klivet ut på gården ska man uppleva en känsla av frihet. Då måste också utrymmet tillåta detta. När jag besökte bostadsgårdarna blev det uppenbart för mig att verkligheten inte alltid ser ut som teoretiska hypoteser tyder på. Varken den ena eller den andra bostadsgården innehöll alla de värden som jag tog ställning till berörande Anders Jönssons och Eva Kristenssons konstateranden om de värden som en bostadsgård bör erbjuda. Den främsta orsaken som begränsade möjligheterna för att bostadsgården ska kunna erbjuda samtliga kvaliteter är utrymmet. I Eva Kristenssons avhandling *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext* (2003) fick jag en teoretisk inblick i olika ställningstaganden gällande rymligheten på bostadsgården. Genom att besöka fyra bostadsgårdar fysiskt förstärktes den teoretiska bakgrunden samt Eva Kristenssons förhållningssätt till denna fråga.

Även de intervjuade landskapsarkitekterna instämmer när det gäller utrymmet på en bostadsgård. De menar att det oftast är det förminskade utrymmet som ger begränsade möjligheter att skapa en miljö på bostadsgården som lever upp till samtliga boendes förväntningar. Främst är det barnen som drabbas av de rådande omständigheterna. Det som framgår ur intervjun, att leken ofta prioriteras bort till fördel för andra estetiska värden på bostadsgården, innebär att den slutligen endast blir till för att pryda innergården, snarare än att använda den för gemensamma

aktiviteter. Detta sakförhållande motsäger sig barnen som rörelsebegränsade individer i den tätbebyggda staden. Barnens stora upptäckarlust kan tillgodoses under förutsättning att utrymmet är av tillräckligt stor dimension för att de ska kunna undersöka sin närmiljö på ett för de betryggande sätt, oberoende av sina föräldrar (Boverket 2014).

I ett utdrag ur *Plan- och bygglagen, Svensk författningssamling* (PBL 2010:900) med hänvisning till 8 kap. *Krav på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser*, 9§, står skrivet:

"Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta."

(PBL 2010:900, 8 kap. 9 §)

Denna lag förstärker dagens realitet och talar för att ömsesidigt brukbara ytor ska ges preferens i dagens tätbebyggda städer. I sådant fall då den kompakta staden saknar tillräckligt med utrymme för att det ska kunna etableras ytor som kan användas gemensamt av invånarna, till exempel för rekreation, anser jag att bostadsgården är den optimala lösningen på dagens samhällsproblem. Bostadsgården är som en del utav det egna hemmet och kan erbjuda en betryggande miljö för barnens lek, en hemtrevlig utemiljö för de boendes rekreation samt med denna realitet även ett bidrag till en hållbar stadsutveckling.

6.4 Material- och metoddiskussion

I mitt examensarbete finns en litteraturstudie, en intervju samt platsbesök. Med detta som stöd har tre frågeställningar kunnat besvaras. Jag anser att det har varit en bra kombination att utforma arbetet på detta sätt, vilket har bidragit till att jag fått god information inom ämnet från olika håll. En jämförelse mellan teori samt praktik har kunnat ske och detta finner jag som en värdefull komponent för mitt examensarbete. Däremot skulle arbetet kunnat begränsas ytterligare för att enbart fokusera på eventuellt en frågeställning. Ämnet jag valt att skriva om innehar en väldigt bred genre och därför tycker jag att arbetets nuvarande frågeställningar bidrar till att jag kunnat undersöka det rådande ämnet mer på djupet.

Jag har använt mig såväl utav tryckta referenser som material hämtat från internet, både äldre och yngre upplagor. Därför förhåller jag mig källkritiskt till de äldre källorna, främst böcker, då internet idag präglas av väldigt mycket ny information om ämnet. Dock kan det finnas större sanning i de äldre upplagorna eftersom man då kanske ännu inte förutsåg det samhällsproblem vi idag står inför. I dagens material försöker man istället se de positiva effekterna av förtätningen, men de aktuella omständigheterna talar för att det bör ske en kompromiss mellan arkitekt och brukare. Därför anser jag att en intervju med de boende i de besökta bostadsområdena skulle bidragit med värdefull information även för framtida studier!

7. Referenser

7.1 Publicerat material

Ahlberger, C. (2001). *Den svenska staden - vinnare & förlorare*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

Arnstberg, K-O. & Bergström, I. (2001). *Åtta postulat om planering: Av staden som livsmiljö*. Stockholm: Formas.

Berglund, U. & Jergeby, U. (1998). *Stadsrum människorum - att planera för livet mellan husen*. Stockholm: Byggforskningsrådet.

Boverket (2013). *Planera för rörelse! - en vägledning om byggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen*. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2013/planera-for-rorelse.pdf> [2018-05-17]

Boverket (2014). *Utemiljöer för barn och unga: vägledning för planering, utformning och förvaltning av skol- och förskolegårdar*. Karlskrona: Boverket. (D.nr. 20121-147/2014). Tillgänglig: <https://www.boverket.se/contentassets/13f6b8101e494b89a9e2bfca6b3d343b/vagledning-remiss.pdf> [2018-05-17]

Boverket (2016). *Rätt tätt - en idéskrift om förtätning av städer och orter*. Karlskrona: Boverket. (D.nr. 1523/2015). Tillgänglig: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskrift-om-fortatning-av-stader-orter.pdf> [2018-05-17]

BRF Östra Kajen. *Välkommen till Brf Östra Kajen*. Tillgänglig: <https://www.brf-ostrakajen.se> [2018-05-10]

Faskunger, J. (2008). *Barns miljöer för fysisk aktivitet - samhällsplanering för ökad fysisk aktivitet och rörelsefrihet hos barn och unga*. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut. (Rapport nr. 2008:33). Tillgänglig: https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/037746938f944e588e56ffe486744a6a/r200833_barns_miljoer_for_fysisk_aktivitet_webb.pdf [2018-05-17]

Frank, G. (red.) (2005). *Spelet om staden*. Stockholm: Formas.

Gehl, J. (2006). *Life Between Buildings: Using Public Space*. 6. uppl. Skive: Arkitektens Förlag. The Danish Architectural Press and Jan Gehl.

Gustafsson, P. (2013). De fick stadsbyggnadspriset. *Jnytt*, 17 januari. Tillgänglig: <https://www.jnytt.se/article/de-fick-stadsbyggnadspriset/> [2018-05-17]

Kristensson, E. (2003). *Rymlighetens betydelse: En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext [Elektronisk resurs]*. Diss. Lund: Lunds Tekniska Högskola. Tillgänglig: <http://portal.research.lu.se/ws/files/4382179/838947.pdf> [2018-05-17]

Kristensson, E. (2007). *Bostadsgården - vardagsrum, lekplats, mötesplats och utsikt*. Stockholm: Formas. Tillgänglig: http://www.formas.se/PageFiles/3776/Bostadsgarden_1_40.pdf [2018-05-17]

Jansson, M. & Klintborg Ahlklo, Å. (red.) (2016). *Plats för lek: Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: AB Svensk Byggtjänst.

Lieberg, M. (1992). *Att ta staden i besittning: Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Diss. Lund: Lunds Universitet.

Movium (2017). "Leken gör oss till människor". *Hållbar stad, Idéer och tankar om hållbar stadsutveckling*, [Blogg]. 2017-06-21. Tillgänglig: <https://hallbarstad.se/movium/leken-gor-oss-till-manniskor/> [2018-05-12]

Oberholzer, A. & Lässer, L. (1993). *Gärten für Kinder: Naturnahe Schul- und Familiengärten*. 2. uppl. Stuttgart: Ulmer.

Olsson Lieberg, T. (red.) (2007). Den nya bostadsgården. *Movium-Bulletinen*. Nr. 2. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/system/files/news/7940/files/bulletin_0706.pdf [2018-05-17]

Persson, B. & Persson, A. (1995). *Svenska bostadsgårdar 1930-59 - miljökvatiteter för framtiden*. Stockholm: Byggforskningsrådet.

Plan- och bygglag, PBL (2010:900). Stockholm: Sveriges Riksdag. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900 [2018-05-17]

Reiter, O. (red.) (2007). Den nya bostadsgården. *Movium-Bulletinen*. Nr. 2. Tillgänglig: http://www.movium.slu.se/system/files/news/7940/files/bulletin_0706.pdf [2018-05-17]

Skantze, A. (1996). *Tillhörighet och främlingskap: En förorts arkitektur i de boendes meningssammanhang*. (Rapport nr 25, Seminariet om miljö-pedagogik och kunskapsbildning). Stockholm: Stockholms universitet, Pedagogiska institutionen.

Statistiska Central Byrån, SCB (2015). *Urbanisering - från land till stad*. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> [2018-05-17]

Sveriges Kommuner och Landsting (2015). *Förtätning av städer: Trender och utmaningar*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting. (Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad, best.nr. 5381). Tillgänglig: <https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/5381.pdf?issuusi=ignore> [2018-05-17]

Tengbom. *Enhörningen: Prisbelönt livsmiljö i Japansk harmoni*. Tillgänglig: <https://tengbom.se/project/enhorningen/> [2018-05-10]

Torseke Hulthén, K. (2000). *Bra bostadsgårdar - här vill vi bo!* Stockholm: AB Svensk Byggtjänst.

UNICEF. *Barnkonventionen*. Tillgänglig: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten> [2018-05-17]

7.2 Opublicerat material

Intervju med Mats Sandberg & Rolf Efvergren, Larcia AB [2018-05-07]

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1

Intervjuguide - Larcia AB

Övergripande frågor om bostadsgården

1. Vad anser Ni karakteriserar en ”bra” bostadsgård?
2. Betraktar Ni bostadsgården som ett privat eller offentligt rum?
3. Hur ser Ni på sambandet mellan bostadsgårdens kvantitet och kvalitet? På vilket sätt påverkar storleken dess användbarhet?
4. I takt med att staden förtätas genomgår bostadsgården en avsevärd eliminering. Anser Ni detta vara ett problem inom dagens stadsplanering?
5. Viken betydelse tycker Ni att en varierad växtlighet har för bostadsgårdens attraktivitet och utstrålning?
6. Barn kan anses vara de mest rörelsebegränsade individer i dagens tätbebyggda samhälle. Tycker Ni det är viktigt att gestalta bostadsgården utifrån barnens behov av en bostadsnära utemiljö?

Frågor som berör Ert arbetssätt angående gestaltningen av olika bostadsgårdar

1. Har Ni ett specifikt syfte med respektive bostadsgård som Ni gestaltar? Hur bostadsgården kommer att användas? Bostadsgårdens prydnadsvärden?
2. Upplever Ni att bostadsgårdens storlek vid vissa tillfällen är begränsad för att kunna uppnå en önskad kvalitet? Hur påverkar bostadsgårdens storlek gestaltningen?
3. Har Ni någon gång funderat på att involvera de boende i området och låta de engagera sig i utformningen av en bostadsgård?
4. Tänker Ni på att skapa variation på bostadsgården i form av till exempel rumslighet för att olika aktiviteter ska kunna ske på gården samtidigt?
5. På vilket sätt väljer Ni växter till bostadsgården? Utgör växtvalet en stor del av bostadsgårdens utformning? Bidrar växtligheten till att bostadsgården blir en mer attraktiv plats att vistas på?
6. Har ni barnperspektivet i åtanke när ni gestaltar en bostadsgård? Tänker ni på att skapa värden på bostadsgården som gynnar barnen, till exempel en lekmiljö?

8.2 Bilaga 2

Intervjuguide - Larcia AB (Svar)

Övergripande frågor om bostadsgården

1. Vad anser Ni karakteriserar en "bra" bostadsgård?

Mats: "Användbarheten för de som bor där är viktig och det ska inte enbart vara en gård som man tittar på och upplever inifrån bostaden, utan man ska även kunna vistas i den, och det ska också finnas möjlig lek och odling samt rekreation. Det är idealet om det fungerar."

Rolf: "Samtidigt utgör bostadsgården också en viktig visuell del i och med att den syns uppifrån och man inte alltid kan tillbringa tid på sin bostadsgård med tanke på det klimat vi har. Uppifrån lägenheterna utgör den då en visuell bild av bostadsgården, en karaktär till ett område, kanske mer än en vanlig park om man säger så. Där finns den komponenten som en viktig faktor tycker jag. Det ska vara trivsamt och ha ett fint yttre som är tilltalande för folk. Och sen när det gäller nyttjandet i den så ska det finnas någon form av avskildhet så att man inte känner sig utpekad på gården, alltså om man exempelvis sitter mitt på en gård och alla kan se en ur alla vinklar. Så man vill ju gärna ha en lite mer halvprivat zon tycker jag. Naturligtvis ska det ju fungera skötselmässigt också."

Mats: "Det måste finnas en viss rumsindelning på bostadsgården, de kanske inte ska vara helt slutna, men att man upplever lite omväxling i det. Då blir bostadsgården en spännande lekmiljö också, om det finns olika miljöer."

Rolf: "En bostadsgård skiljer sig från en park genom att man kan uppleva den utan att man direkt vistas på gården. Man kanske bara går igenom eller sitter och tittar ut genom fönstret. Så då ställs ett extra krav på att bostadsgården ska vara tilltalande just ur den synvinkeln. Som sagt var att den ska fungera skötsel- och funktionellt sätt bra, så det inte blir till något bekymmer. Vi såg ett bekymmer idag när vi var ute på lunchen. Att det var en del ogräs i fogar. Så det är sånt där man får väga in."

Mats: "Sen handlar det också om vad bostadsgården har för brukare, om det är barnfamiljer eller om det är äldre. Med tanke på det finns det också olika krav på den".

2. Betraktar Ni bostadsgården som ett privat eller offentligt rum?

Mats: "Det kan väl vara lite både och kan man säga. Jag menar om det är en sluten kringbyggd gård, så kanske man tycker att det känns ganska privat ändå."

Rolf: ”Det är många bostadsrättsföreningar som inte vill ha in folk utifrån. De har ju som syfte att den ska vara privat så att säga. Ibland stänger man in och låser in gårdarna. Ur en idealisk synvinkel så vore det väl bra om det fanns någon tillgänglighet för någon annan också, det gör det väl oftast. Ibland händer det som sagt att man stänglar in den helt och hållet, man vill ju inte alls att nån ska komma in utifrån. Jag vet inte om man lagligt kan göra det så att säga eller vad det är som gäller.”

Mats: ”I nåt projekt vi har varit med i uppe i Stockholm, Ikano, så har de oftast en lekyta som gränsar till bostadsgården, som är offentlig, och så kanske man har en mindre lekyta inne på gården bara, och den blir ju mer privat då kan man ju säga. Så man har ju tillgång till ett offentligt rum i närheten.”

Rolf: ”Ja, precis! Och gården är ju oftast, nästan i alla fall, upphöjd. Det finns kanske trappor upp så att man får gå upp till den. De gårdar vi ritar är på det sättet.”

Mats: ”Och så är det ju så att bostadsgården ska vara mer som ett privat uterum, för om det ska vara ett offentligt rum kan det bli alldeles för mycket.”

Rolf: ”Ja, övervägande är det ju privat. Men sen kan det ju flyta ut då, i gränserna blir det som ett mellanting då kan man säga.”

3. Hur ser Ni på sambandet mellan bostadsgårdens kvantitet och kvalitet? På vilket sätt påverkar storleken dess användbarhet?

Rolf: ”Det här visuella intrycket, om man ser hur pass attraktiv den är visuellt sätt, då behöver den ju inte vara så stor. Jag tycker att bostadsgården Yasuragi blev väldigt lyckad, och den var ju ganska liten. För på den upptog ju sedumtaken en rätt stor del. Så där ser man att storleken inte har så mycket betydelse. Men ska man få in lekfunktioner och sånt så kräver det nästan lite större storlek än den. Man får jobba med det man har helt enkelt.”

Mats: ”Det klart, sen får de ju inte vara för små heller, utan det måste ju finnas så stora ytor så att man får in solljus också. Sen kan förhållandet mellan husens höjd och ytan också spela roll. Är det högre hus så kanske det krävs lite större yta.”

Rolf: ”Men sen har man inte mycket möjlighet att välja just på den ytan, utan den är oftast, när vi kommer in, färdig så att säga, så att man får göra så gott man kan med den ytan som finns. Visst är det så att ju större yta desto fler möjligheter finns det.”

Mats: ”Sen behöver den ju inte vara överdrivet stor heller.”

Rolf: ”Det beror ju också på vad det är för typ av omgivning runt omkring. Yasuragi är ett exempel på detta, där finns ju stora parkytor ganska nära intill, så att man har ju tillgång till gemensamma ytor i närheten, och där finns ju möjligheter till lek också.

Mats: ”Som man byggde på 60-talet, då var det ju nästan lite ödsliga gräsytor i bostadsområden mellan husen.”

Rolf: ”Ja, precis!”

Mats: ”Det blev inte så lyckat det heller.”

4. I takt med att staden förtätas genomgår bostadsgården en avsevärd eliminering. Anser Ni detta vara ett problem inom dagens stadsplanering?

Rolf: ”Det låter hemskt med att den elimineras. Det är ju två olika saker det här. För det har vi ju upplevt båda två. Vi pratade just om Barkabystaden i Stockholm, och där var ju en stor gård så att säga. Om vi ser det allmänt, att man tar bort så att säga rester, grönytor, och förtätar, det är ju ett bekymmer, samtidigt som det ibland kan vara nödvändigt naturligtvis. Så det är ju både positivt och negativt.”

Mats: ”Som till exempel i Uppsala, där hade man ju fått krav på att det skulle finnas cykelparkeringar. Så då skulle man ju använda gården nästan bara till cykelparkering. Så det blev inte mycket kvar till det gröna.”

Rolf: ”Ja, då kan det vara ett bekymmer.”

Mats: ”Men man fick ju göra så bra som möjligt utifrån förutsättningarna.”

Rolf: ”Men vi har väl inte upplevt det i våra jobb, någon speciell trend vad gäller själva gårdens storlek i sig.”

Mats: ”Grönytefaktorn har ju fått en ökad roll i dagens stadsplanering, att man ska uppfylla en viss grönytefaktor.”

Rolf: ”Det varierar från plats till plats. Yasuragi var ju speciell, att den blev så liten, det berodde ju på att de gjorde ett speciellt garage där, ett specialgarage, så man kunde inte nyttja det som vistelseyta. Sedumtak kan man ju inte gå på. Så det var ju en specialare där.”

Mats: ”Men det är inte så att man liksom tycker att ”oj, vad lite vi har”, så tycker jag inte.”

Rolf: ”Så att den trenden har inte vi sett.”

Mats: ”Sen kan det ju vara som till exempel på Ikano i Stockholm, där luras man lite av att husen är så pass höga så att man upplever det ändå som en ganska stor yta, trots att det är många som ska bruka den.”

Rolf: ”Men ska man lyckas med grönytefaktorn så får det ju vara en volym. Då måste det ju vara en viss storlek på det. Men det är ju inte alla städer som har det

kravet på grönytefaktorn. Men visst är det ett problem alltså. Men angående storlekarna har vi inte upplevt det i våra projekt, just att de har blivit direkt mindre.”

5. Viken betydelse tycker Ni att en varierad växtlighet har för bostadsgårdens attraktivitet och utstrålning?

Mats: ”Det har ett samband med det som vi började prata om, fråga nummer ett, att det är viktigt att man kan uppleva bostadsgården bara man går förbi, och att man ser den ovanifrån lägenheten.”

Rolf: ”Och plus rumsbildningen den ger också, och variation såklart. Man måste ju även tänka på djurlivet nu, även på gårdar, till exempel att gynna fåglar och insekter. Som sagt finns det många kvalitéer med variation, samtidigt som växtmaterialet naturligtvis ska ha en stabilitet och tålighet, och ha funktion mot ogräs också.”

Mats: ”Ja, så måste det ju fungera skötselmässigt också. Så att det inte blir för betungande, för då finns det ju risk att man tar bort en massa växter bara för att det kostar för mycket.”

Rolf: ”Ja, det kan ju va så att om man vill variera alltför mycket, så kan det ju finnas problem skötselmässigt sätt.”

Mats: ”Jo, men det har man väl hört ibland då, bostadsföretag som har klagat när de har gjort upprustningar. Till exempel om någon ville väl och föreslog väldigt mycket växter, vilket sedan inte har fungerat skötselmässigt.”

Rolf: ”Nej, men det behöver ju inte vara så. Det är ingen automatik där mellan att ha en rik sammansättning av växter, men det kan vara så.”

Mats: ”Det kan vara så, och då är det ju risk att det bostadsföretaget blir anti då i nästa projekt, och säger ”vi ska bara ha...”.”

Rolf: ”Och därför är det så viktigt att ha en växtkunskap, att man känner till hur växtligheten som man väljer beter sig. Om man tar Stefan Mattson och Piet Oudolf med deras perennplanteringar som exempel, där krävs ju inte så mycket extra skötsel. De har ju väldigt varierade perennplanteringar. Men det är ju inte det att varje växt kräver si och så mycket skötsel, man sköter nästan det mesta jämnt, med samma skötsel, oftast klipper ned på våren, ingenting som behöver bindas upp, och så vidare.

Mats: ”Ja, det är ju jätteviktigt då ja precis!”

6. Barn kan anses vara de mest rörelsebegränsade individer i dagens tätbebyggda samhälle. Tycker Ni det är viktigt att gestalta bostadsgården utifrån barnens behov av en bostadsnära utemiljö?

Mats: ”De är ju kanske i jättebehov av att röra sig mycket också, så har man inte möjlighet att göra det.”

Rolf: ”Så då är det värre om man har en liten gård att jobba med så att säga. Men då blir det ju mest att man tar hänsyn till de väldigt små barnen. Och då utgår man ifrån att föräldrarna sitter vid sidan om barnet som kanske gungar eller leker i en sandlåda.

Mats: ”Ja, men det är ju så att det inriktas mest på småbarn.”

Rolf: ”Får man lite större yta att arbeta med, som i Barkabystaden i Stockholm, där kom det in lite speciallek också, men det fanns även mycket vegetation att jobba med. Då kan man ju se det som en del av en lekyta också.”

Mats: ”Men det är väl ju på nåt vis att man förväntar sig att när de kommer upp lite i åldrarna, då är det sportaktiviteter som gäller, man rör sig på det vis. Man är med i nån sportklubb eller liknande.”

Rolf: ”Eller lita till att kommunens bidrag hjälper till där, angående de anslutande parkerna, grönområdena, och det finns ju som sagt här vid Yasuragi. Där fanns det ju ett område som är väldigt användbart i närheten. För upp till mellanstadiet kan jag tänka mig att de barnen, om man växer upp där i Yasuragi och har barn i mellanstadiet, de låter man gå ut på det stora grönområdet och leka själva, inte ”småbarn”. Där fanns ju inte mycket möjlighet för och göra mycket mer lek. Till och med, där vid Yasuragi, tog de ju bort lekutrustning, det var ju sandyta där, men bostadsrättsföreningen valde att ta bort sandlådan. Så där blev ingen lek kvar alls. Men det är viktigt, det klart att man tycker. Oftast finns det som sagt inte så mycket plats till den typen av lek.”

Frågor som berör Ert arbetssätt angående gestaltningen av olika bostadsgårdar

1. Har Ni ett specifikt syfte med respektive bostadsgård som Ni gestaltar? Hur bostadsgården kommer att användas? Bostadsgårdens prydnadsvärden?

Mats: Oftast har vi väl vissa ramar som vi måste utgå ifrån, som byggherren eller beställaren har. Att det ska finnas en mindre lektya och möjlighet till odling och så vidare.

Rolf: Med hänsyn till det vi svarade i första delen, fråga 1, vad vi tycker är en bra bostadsgård. Sen kan det ju finnas speciella gestaltningsidéer också, men det är ju mer undantag. Eller så kommer man på någonting själv. Eller så ingår det i förutsättningarna, som återigen Yasuragi, där det skulle va lite japansk inspirerat, och då jobbade man med det. På Yasuragi var det ju en väldigt tydlig idé så att säga, som man skulle jobba efter.

2. Upplever Ni att bostadsgårdens storlek vid vissa tillfällen är begränsad för att kunna uppnå en önskad kvalitet? Hur påverkar bostadsgårdens storlek gestaltningen?

Rolf: Det kan ju vara väldigt begränsat, som Mats sa, med till exempel cykelgarage och cykelparkering och så vidare.

Mats: Idealet är väl att man skulle vilja ha en lite större samlad yta på gårdarna, men det är ju inte alltid det finns plats till det. Att det finns någon liten samlingsyta där man kan ha gårdsfester och så, men det är inte alltid sådana ytor finns kvar.

Rolf: Så då kan ju i vissa fall storleken vara begränsande, det klart.

Mats: Det klart, för om man kan få in en lite öppen gräsyta, då är den användbar även för lek.

3. Har Ni någon gång funderat på att involvera de boende i området och låta de engagera sig i utformningen av en bostadsgård?

Rolf: De finns inte än, oftast.

Mats: Vi har varit med i planeringen av äldreboenden och daghem också, då har ju personalen varit mycket involverade i hur de vill ha det.

Rolf: Det är ju det att de flesta bostadsgårdar vi ritar nu är nyproduktion och då finns det ju inga boende än. Men då är det ju så att säga bostadsbolaget som får tycka till om utformningen.

Mats: Men det är ju upprustningar i så fall. Det är dock väldigt sällan att det blir upprustningar på befintliga bostadsgårdar.

Rolf: Som mest är det nyproduktion vi har arbetat med.

Mats: Det kanske blir nästa trend att man ska göra upprustningar.

Rolf: Ja, det har ju varit perioder med sånt, 60-tals områdena som exempel. Så visst är det viktigt att få in de boendes önskemål om det så finns möjlighet till det.

4. Tänker Ni på att skapa variation på bostadsgården i form av till exempel rumslighet för att olika aktiviteter ska kunna ske på gården samtidigt?

Rolf: Ja, det har vi ju berättat om lite innan, men det känns ju viktigt.

Mats: Det försöker vi absolut göra. Det kan vara att man har till exempel en odlingsyta, lite avskilt med något buskage, och sen är det en lekyta på andra sidan av buskaget och så vidare. Det är som till exempel uppe i Stockholm som vi har varit med och ritat på. Det var ju lite soffor ute på gränderna, det du har varit med och ritat på, och som gör att man försöker få in lite samvaro ute på gatorna.

5. På vilket sätt väljer Ni växter till bostadsgården? Utgör växtvalet en stor del av bostadsgårdens utformning? Bidrar växtligheten till att bostadsgården blir en mer attraktiv plats att vistas på?

Rolf: Ja, det är ju lite som vi har sagt innan, både utifrån attraktivitet, blomningstid, skötselmässigt och rumsbildningsmässigt. Det kan vi svara ett kraftfullt ja på naturligtvis. Man märker väl ändå bland folk att växtligheten har ett visst intresse så att säga, det utgör en viss diskussion. Om man har ritat en gård så är det ofta frågor kring växtligheten.

Mats: Ja, precis! Men jag tycker väl att det har blivit mer och mer viktigt på nåt sätt. Jag tycker att alla förväntar sig att det ska vara lite variation på växtligheten.

Rolf: Perenner kommer också in mer.

Mats: Mer perenner ja! Det är inte bara så att istället för att göra ett staket så sätter man lite växter, utan det får en liten annan dimension. Det var så på 70-80-talen, att man såg det bara som en avgränsning nästan. Ja, det har ju kommit mycket med thujor och liknande, det är många som tycker det är fint med avgränsningar.

Rolf: Ja, avgränsningar är ju inget negativt att ha vegetationen till, för rumsbildning och sånt.

Mats: Men då ska det ju fungera på rätt sätt då. Så att om man nu vill ha en avgränsning på någon yta, då fungerar det ju riktigt bra, men inte bara som en utfyllnad. Men det får vi väl säga att det är en väldigt betydelsefull del i det hela.

6. Har ni barnperspektivet i åtanke när ni gestaltar en bostadsgård? Tänker ni på att skapa värden på bostadsgården som gynnar barnen, till exempel en lekmiljö?

Rolf: Det är ju mer som en faktor, det har samma värde som alla de andra. Det är inte ringaktat alltså. Det är naturligtvis en av de viktiga funktionerna, sen kanske det inte som sagt får så mycket plats alla gånger, utan att det kanske är mer begränsat till småbarnslek.

Mats: Ibland kanske man skulle haft lite mer idéer från början, när det gäller barnens lekmiljö. Att man kanske skulle, lite som det där du var inne på, att man har något tema på lekytorna. Sen finns det inte alltid möjligheter till det.

Rolf: Det kan ju stå lite emot de andra värdena, tyvärr. Det gäller ju att hitta kombinationer som fungerar. Lek kan ju stå emot både funktion och estetik. Till exempelvis på Östra Kajen, där har vi lagt in sand. Det visade sig att sanden blåste bort och då blev den bara ett bekymmer, så därför tog man bort det helt och hållet.

Mats: Det som också är så svårt idag är ju alla de här säkerhetsområdena som finns på lekutrustning.

Rolf: Om det är en liten gård så kanske man på gott och ont har inriktat sig på att det ska vara en fin gestaltning, att den ska ge ett välvårdat yttre och en fin estetik. Så det som är bra för barn i en viss ålder då är ju att man vill leka lite friare och ha lite buskage som man kan leka i, och då är det svårt och få in det, och kunna kombinera det med de här innergårdarna vi ritar känns det som. Så det är lite tråkigt då att man kanske bara stoppar in en sandlåda och gunglekar. Så det är ibland beställaren som bestämmer att de inte vill ha mer lek.

Mats: Idealet är ju då när det gränsar till ett naturområde, så att man har tillgång till den här lite spontana leken utanför.

Rolf: Då måste man ju ha lite större areor för att få in bättre lekmöjligheter.

Mats: Det är svårt det där med spontanlek på en bostadsgård, så är det ju tyvärr.

Rolf: Så det har ju lite med storlek att göra, som vi sa innan. Det klart, då är det ju en fördel om man har riktigt stora gårdar, men det har vi ju kanske inte alltid.

Tack!

